

**Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Факультет економіки та управління
Кафедра економіки та економічної теорії**

ХРОПОНЮК Дар'я Олександрівна

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

спеціальність 051 “Економіка”
освітньо-наукова програма “Аналітична економіка”

випускна кваліфікаційна робота за освітнім ступенем «магістр»

Виконала студентка
групи ЕАм-21
ХРОПОНЮК Дар'я Олександрівна

підпис

Науковий керівник:
д.е.н., професор
ДЛУГОПОЛЬСЬКИЙ Олександр
Володимирович

підпис

Випускну кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«__» _____ 20__ р.
Завідувач кафедри
КОЗЮК Віктор Валерійович

підпис

Тернопіль – 2023

АНОТАЦІЯ

Хропонюк Д. О. Стратегія розвитку страхового ринку в Україні. – Рукопис.

Дослідження на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю «Економічна аналітика», освітньо-наукова програма – Західноукраїнський національний університет, Тернопіль, 2023.

У роботі дано визначення економічного змісту страхового ринку; розкрито теоретичні підходи до регулювання та стимулювання розвитку ринку страхування; здійснено аналіз регуляторного середовища та стану ринку страхування в Україні; висвітлено світовий досвід розвитку страхового ринку та його застосування в Україні; виділено проблеми розвитку страхового ринку; запропоновано напрями удосконалення стратегії розвитку страхового ринку України.

ANNOTATION

Khroponyuk D. O. Strategy for the development of the insurance market in Ukraine. – Manuscript.

Studies for the education level «Master» in the specialty "Economic Analytics", educational and scientific program - West Ukrainian National University, Ternopil, 2023.

The paper defines the economic content of the insurance market; theoretical approaches to regulating and stimulating the development of the insurance market are disclosed; an analysis of the regulatory environment and the state of the insurance market in Ukraine was carried out; the global experience of the development of the insurance market and its application in Ukraine is highlighted; the problems of insurance market development are highlighted; directions for improving the strategy of development of the insurance market of Ukraine are proposed.

РЕЗЮМЕ

Кваліфікаційна робота містить 90 сторінок, 8 таблиць, 22 рисунків, список використаних джерел із 81 найменувань, 4 додатки.

Метою кваліфікаційної роботи є формування стратегії розвитку страхового ринку в Україні на підставі дослідження сучасного його стану та встановлення проблем розвитку.

Об'єктом дослідження є стратегія розвитку страхового ринку в Україні.

Предметом дослідження є сукупність теоретико методичних та прикладних аспектів стратегії розвитку страхового ринку в Україні.

Одержані результати та їх новизна полягають у формуванні напрямів вдосконалення стратегії розвитку страхового ринку України на підставі результатів аналізу сучасного стану ринку страхування в Україні та його регуляторного середовища, оцінки ефективності діджитал-технологій страхового ринку України, виявлених аспектів застосування світового досвіду та побудованих моделей впливу ключових факторів страхування на розвиток страхового ринку.

Ключові слова: страхування, види страхування, страховий ринок, страхові компанії, регулювання страхового ринку, страхові премії, страхові виплати.

RESUME

The qualification work contains 90 pages, 8 tables, 22 figures, a list of sources with 81 titles, 4 application.

The aim of the thesis is to form a strategy for the development of the insurance market in Ukraine based on the study of its current state and the establishment of development problems.

Object of the study is the strategy of the development of the insurance market in Ukraine.

The subject of research is a set of theoretical, methodological and applied aspects of the strategy of the development of the insurance market in Ukraine.

The results conclusions and innovation: the formation of directions for improving the strategy of the development of the insurance market of Ukraine based on the results of the analysis of the current state of the insurance market in Ukraine and its regulatory environment, the evaluation of the effectiveness of digital technologies of the insurance market of Ukraine, the identified aspects of the application of world experience and the constructed models of the influence of key factors insurance for the development of the insurance market.

Keywords: insurance, types of insurance, insurance market, insurance companies, regulation of the insurance market, insurance premiums, insurance payments.

ЗМІСТ

ВСТУП.	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ	6
1.1. Сутність, структура і особливості функціонування страхового ринку	7
1.2. Теоретичні підходи до регулювання та стимулювання розвитку ринку страхування.	15
Висновки до розділу 1	25
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ.	27
2.1. Аналіз регуляторного середовища та стану ринку страхування в Україні.	27
2.2. Оцінка ефективності діджитал-технологій страхового ринку України.	36
2.3. Світовий досвід розвитку страхового ринку та його застосування в Україні.	44
Висновки до розділу 2	52
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ. .	54
3.1. Проблеми розвитку страхового ринку в Україні.	54
3.2. Моделі впливу ключових факторів страхування на розвиток страхового ринку.	60
3.3. Основні орієнтири вдосконалення стратегії розвитку страхового ринку України.	66
Висновки до розділу 3.	71
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.	75
ДОДАТКИ	84

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ І АБРЕВІАТУР

НБУ – Національний банк України;

СК – страхова компанія;

КАСКО – страховий продукт, що передбачає страхування транспортного засобу від можливих під час його експлуатації ризиків;

ОСЦПВ – обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів;

ВВП – валовий внутрішній продукт;

МСФЗ – міжнародні стандарти фінансової звітності;

IAIS – Міжнародної асоціації органів страхового нагляду.

ВСТУП

Актуальність теми. Глобальний розвиток економіки, загострення політичних, кліматичних, економічних, соціальних, екологічних та інших проблем, стрімкий розвиток окремих галузей економіки та сфери послуг призводить до надзвичайної активізації процесів страхування на нових умовах з використанням різноманітних технологічних підходів.

Розвиток страхового ринку розглядається сучасними науковцями як один з ключових чинників соціально-економічної безпеки населення і регіонів, а також економічного зростання країн. Сучасний стан та тенденції розвитку страхового ринку виступають предметом дослідження низки зарубіжних і вітчизняних вчених: П. Борн, Д. Буяковські, О. Вінницька, Ш. Гоял, Т. Корнієнко, А. Полторац, Н. Сінгхал, Т. Сінгхал, І. Сидорчук, Ю. Табенська, Л. Чвертко, А. Чорновол та ін.

Метою дослідження є формування стратегії розвитку страхового ринку в Україні на підставі дослідження сучасного його стану та встановлення проблем розвитку.

Виходячи із поставленої мети, **завданнями** дослідження стали наступні:

- дослідити особливості функціонування страхового ринку;
- обґрунтувати теоретичні підходи до регулювання та стимулювання розвитку ринку страхування;
- здійснити аналіз регуляторного середовища та стану ринку страхування в Україні;
- оцінити ефективність діджитал-технологій страхового ринку України;
- розглянути особливості розвитку страхового ринку в країнах світу і сформулювати можливості застосування найкращих практик;
- виявити проблеми розвитку страхового ринку в Україні;
- сформулювати моделі впливу ключових факторів страхування на розвиток страхового ринку України;

- запропонувати Напрями вдосконалення стратегії розвитку страхового ринку України.

Об’єктом дослідження є стратегія розвитку страхового ринку в Україні.

Предметом дослідження є сукупність теоретико методичних та прикладних аспектів стратегії розвитку страхового ринку в Україні.

Методи дослідження. Дослідження здійснювалось на основі системного підходу щодо вивчення базових засад стратегії розвитку страхового ринку в Україні. Для теоретичного обґрунтування сутності , структури , регулювання та стимулювання страхового ринку застосованого методи аналізу, синтезу, аналогій та узагальнення. Аналітичні дослідження стану страхового ринку і його регуляторного середовища здійснено з використанням розрахунково–конструктивного та статистико–економічних методів: вибіркового спостереження, структурного та ситуаційного аналізу. Оцінка ефективності діджитал-технологій страхового ринку та аналіз світового досвіду його розвитку здійснювались за методом аналогій, систематизації і узагальнення. Методи аналізу та синтезу, кореляційного аналізу та екстраполяції тренду використовувались при побудові моделей впливу ключових факторів страхування на розвиток страхового ринку. Крім того, впродовж усього дослідження використовувались прийоми порівняння, табличний та графічний.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у наступному:

- здійснено аналіз сучасного стану ринку страхування в Україні та його регуляторного середовища;
- охарактеризовано та дано оцінку ефективності діджитал-технологій страхового ринку України;
- висвітлено світовий досвід розвитку страхового ринку та запропоновано окремі аспекти його застосування в Україні;
- встановлено проблеми розвитку страхового ринку в Україні;
- побудовано моделі впливу ключових факторів страхування на розвиток страхового ринку;

- сформовано напрями вдосконалення стратегії розвитку страхового ринку України.

Практичне значення одержаних результатів полягає у наступному:

1) результати аналізу сучасного стану страхового ринку України за 2017-2022 рр. можна використовувати для оновлення стратегії його розвитку;

2) враховуючи виявлені тенденції розвитку страхового ринку Європи та особливості функціонування страхового ринку України побудовано моделі впливу ключових факторів страхування на розвиток страхового ринку, які можуть стати підґрунтям для формування перспектив розвитку для страхових компаній України;

3) запропоновані напрями вдосконалення стратегії розвитку страхового ринку України доцільно використовувати вітчизняним страховим компаніям для побудови перспектив свого розвитку.

Апробація результатів роботи: Основні результати дослідження було апробовано у фаховій публікації

- Длугопольський О.В., Хропонюк Д.О. Бібліометричний аналіз дослідження страхового ринку: приклад застосування інструментарію VosViewer // Інноваційні процеси економічного та соціально-культурного розвитку: вітчизняний та зарубіжний досвід: Тези доповідей XVI Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених і студентів (28-29 березня 2023 р.). -Тернопіль: ЗУНУ, 2023. -С.249-251;

- Хропонюк Д.О. Аналіз сучасних тенденцій на страховому ринку України // Актуальні проблеми економіки, підприємництва та управління на сучасному етапі: Тези доповідей Наукової-практичної конференції студентів та молодих вчених з міжнародною участю (21 жовтня 2022 р.). -Тернопіль: ЗУНУ, 2022. - С.201-203;

- Длугопольський О.В., Хропонюк Д.О. Сучасні проблеми та перспективи розвитку страхового ринку України // Innovation and Sustainability (Інновації та сталий розвиток). -2023. -№1. -С.118-126.

<https://ins.vntu.edu.ua/index.php/ins>

Інформаційною базою дослідження стали нормативні акти та аналітичні матеріали Національного банку України, Державної служби статистики України, Федерації страхових посередників України, Ліги страхових організацій України, інших вітчизняних і міжнародних установ, пов'язаних з розвитком страхового ринку, наукові публікації провідних українських та зарубіжних науковців щодо проблем функціонування і стратегії розвитку страхового ринку України.

Структура дипломної роботи. Магістерська робота складається зі вступу, основної частини (3-х розділів), висновків, списку використаної літератури і додатків. Повний обсяг роботи становить 90 сторінок комп'ютерного тексту. У роботі наведено 8 таблиць та 22 рисунки. Список використаної літератури нараховує 81 джерело.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ

1.1. Сутність, структура і особливості функціонування страхового ринку

Розвиток сучасного суспільства відбувається в умовах постійних загроз природного, техногенного, економічного та політичного впливів. Забезпечити відносну економічну стабільність для суб'єктів господарювання і окремих фізичних осіб можна лише при застосуванні і розвитку існуючих механізмів страхування. Основне призначення страхування полягає у задоволенні базової потреби будь-якого суб'єкта економіки – потреби у безпеці. Водночас, будучи ключовим сегментом фінансового ринку, страхування сприяє мобілізації та обігу капіталу, підвищує інвестиційний потенціал, забезпечує добробут населення.

Страхування вважається одним з дієвих інструментів гарантування розвитку економіки держави, сприяння її активної інтеграції із європейським та світовим економічним простором. Фундаментальні дослідження економічної природи страхування дають можливість виокремити правовий, організаційний, інституційний, фінансовий та управлінський аспекти його сутності.

Правовий аспект сутності поняття «страхування» проявляється у нормативному (у законі України «Про страхування») його трактуванні як «правовідносини щодо захисту страхових інтересів фізичних та юридичних осіб (страховий захист) при страхуванні ризиків, пов'язаних з життям, здоров'ям, працездатністю та пенсійним забезпеченням, з володінням, користуванням і розпорядженням майном, з відшкодуванням страхувальником заподіяної ним шкоди особі або її майну, а також шкоди, заподіяної юридичній особі, у разі настання страхових випадків, визначених договором страхування, за рахунок коштів фондів, що формуються шляхом сплати страхувальниками страхових

премій (платежів, внесків), доходів від розміщення коштів таких фондів та інших доходів страховика, отриманих згідно із законодавством» [61].

Організаційний аспект сутності страхування полягає у встановленні та дотриманні регламентованих законодавством норм щодо діяльності страховиків та відносин між усіма учасниками процесу страхування: страховиками (перестраховиками), страховими посередниками, страхувальниками і застрахованими особами тощо. У цьому контексті варто розрізняти значення та функції кожного з учасників для розвитку страхового ринку.

Інституційний аспект сутності страхування закладено у його розумінні через діяльність сукупності страхових інституцій, які організують та обслуговують механізм страхування. Фінансовий аспект страхування проявляється через здатність мобілізувати та перерозподіляти частину національного доходу на користь господарюючих суб'єктів та фізичних осіб з метою компенсації їх збитків після настання несприятливих подій під час їх життя чи діяльності. Управлінський аспект економічної сутності страхування відображає різнобічний вплив суб'єктів страхування на управління страховими фондами: їх планування, організацію та контроль.

Вказані аспекти страхування проявляються через специфічні його функції:

- соціальну, яка полягає у забезпеченні соціальної стабільності, формуванні достатнього рівня особистої і майнової безпеки громадян;
- компенсаційну (ризикову), яка спричиняє перерозподіл грошових коштів серед учасників відносин страхування в результаті настання страхових подій;
- заощаджувальну (накопичувальну), яка забезпечує заощадження коштів, які належать господарюючим суб'єктам чи фізичним особам та іншим учасникам економічних відносин;
- превентивну (попереджувальну), що дозволяє упереджувати несприятливі події та мінімізувати негативні наслідки передбачених страхових випадків завдяки створеним страховим фондам;
- інвестиційну, яка втілюється через вкладення в цінні папери та інші інвестиційні операції на ринку капіталів;

– контрольну, яка передбачає чіткий нагляд і контроль за цільовим формуванням і використанням страхових фондів [21].

Виділені функції страхування втілюються у сукупність економічних відносин через страховий ринок. В економічній літературі широко обговорюється етимологія терміну «страховий ринок». Згідно з класичним трактуванням Базилевича В. та Базилевича К., «страховий ринок – це частина фінансового ринку, де об'єктом купівлі-продажу виступає страховий захист, формується попит і пропозиція на нього» [13]. Гаманкова О. надає розгорнуте обґрунтування такої наукової позиції, вона стверджує, що «страховий ринок – є складовою як фінансового ринку (ринку грошей і ринку капіталів, оскільки на цих ринках страхові компанії розміщують свої капітали, використовуючи певні фінансові інструменти), так і ринку фінансових послуг, оскільки страхові компанії як фінансові посередники залучають кошти страхувальників, продаючи страхові послуги» [22]. Натомість, Ромашко О. та Шпільчак О. під дефініцією «страховий ринок» розуміють «сукупність економічних відносин щодо купівлі-продажу страхової послуги» [64].

Осадець С. наголошує на тому, що страховий ринок слід розглядати як «економічний простір, в якому взаємодіють страхувальники (формують попит на страхові послуги), різноманітні за формами організації страхові компанії (страховики, які задовольняють попит на послуги), страхові посередники (агенти та брокери), а також організації страхової інфраструктури – асоціації та об'єднання, що діють на ринку» [47]. Рудь І. наполягає на вагомості інституційного характеру страхового ринку і пропонує визначати його через «сукупність різноманітних інститутів та механізмів, спрямованих на зниження втрат і ризиків учасників страхового ринку» [64]. Фурман В. відмічає, що «страховий ринок – це система стійких економічних відносин між покупцями, посередниками та продавцями, а також страховиками й регуляторними органами, пов'язаних із формуванням попиту, пропозиції та ціни на прямий страховий захист і перестраховування, які матеріалізуються у страхових,

перестраховальних та супутніх послугах у певній країні, групі країн чи міжнародному масштабі, що піддається регулюванню» [76].

Таким чином, серед існуючих концептуальних підходів слід виділити п'ять ключових векторів, за якими обґрунтовується необхідність і зміст страхового ринку (рис. 1.1):

Рис. 1.1. Наукові підходи щодо розуміння страхового ринку

Джерело: власні дослідження.

1. Страховий ринок як частина фінансового ринку характеризує його приналежність до специфічної сфери економічних відносин з приводу купівлі-продажу фінансових інструментів, передусім договорів страхового захисту, а також цінних паперів та інших фінансових активів, які дозволяють мобілізувати та прирощувати сформовані страхові фонди.

2. Страховий ринок як соціально-економічне середовище характеризується як місце, де «об'єктом купівлі-продажу є страховий захист, формується попит і пропозиція на нього, а сукупність всіх його суб'єктів функціонує в системі економічних, фінансових, договірних, інформаційно-консультаційних та інших відносин, що зумовлені необхідністю страхової послуги і виникають між ними на всіх етапах її надання» [41].

3. Страховий ринок як сфера управління ризиками розглядається як спеціальний механізм, що дозволяє належним чином організувати систему захисту для фізичної особи чи суб'єкта господарювання і убезпечити його від низки негативних впливів зовнішнього та внутрішнього середовищ.

4. Страховий ринок як інституційне забезпечення являє собою сукупність страхових установ та спеціальних інституцій, які активно взаємодіють на страховому ринку забезпечуючи укладання та виконання страхових угод і сприяють розвитку усього фінансового ринку.

5. Страховий ринок як система економічних відносин – це класичне трактування будь-якого ринку, на якому відбувається процес купівлі – продажу товару чи послуги і встановлюється ринкова ціна. Страховий ринок також забезпечує купівлю-продаж специфічного товару – страхового захисту, із механізмом встановлення ціни на даний товар (послугу) за ринковими правилами – під дією попиту і пропозиції.

Ключовим елементом страхового ринку за будь-якого з виділених наукових підходів виступають його учасники (суб'єкти ринку) (рис. 1.2).

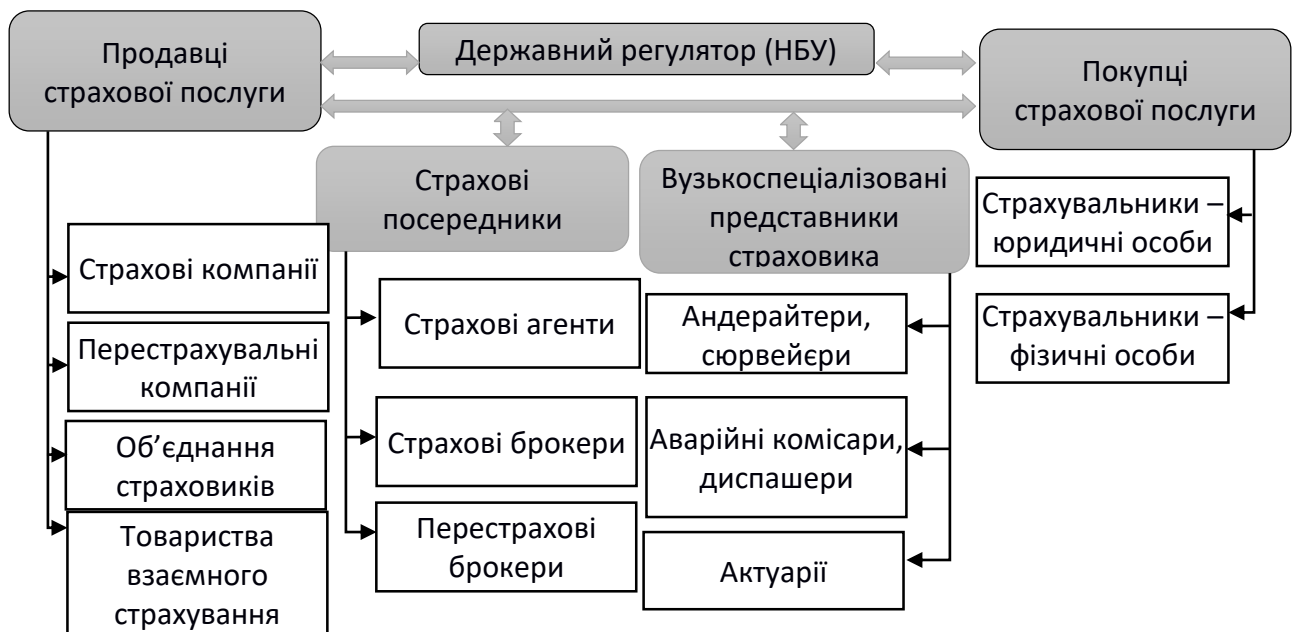

Рис. 1.2. Основні учасники страхового ринку

Джерело: наведено та адаптовано за даними [32]

На страховому ринку продавців страхових послуг прийнято називати страховиками. Згідно з законом України «Про страхування», страховик – це «фінансова установа або філія страховика-нерезидента, яка має право здійснювати діяльність із страхування» [61]. До складу страховиків відносять страхові та перестраховальні компанії, об'єднання страховиків та товариства взаємного страхування.

Страхові компанії для здійснення страхової діяльності повинні мати відповідні ліцензії і дотримуватись вимог нормативно правового регулювання з боку державного регулятора (НБУ). Перестраховальні компанії – це звичайні страхові компанії, які укладають договори перестраховування з аналогічними страховими компаніями і приймають на себе відповідну частину ризику перестраховальника. Об'єднання страховиків створюються страховими компаніями та іншими учасниками страхового ринку з метою захисту інтересів своїх членів, реалізації спільних проєктів і програм, забезпечення саморегулювання. До специфічного виду організації страховиків слід віднести товариства взаємного страхування, які створюються і функціонують як некомерційні організації для формування страхового захисту членів товариства.

На страховому ринку виділяють низку інститутів, які обслуговують операції страхування: страхові агенти і брокери, перестрахові брокери. Страховими агентами можуть бути фізичні та юридичні особи, які укладають і обслуговують договори страхування від імені та за дорученням одного чи декількох страховиків. Страховими брокерами є юридичні особи, які надають послуги страхування за дорученням страхових компаній, однак від свого імені. Діяльність страхового брокера має бути ліцензованою і полягає у підборі для окремих страхувальників відповідних їхнім запитам страховиків з наступним супроводженням угод страхування. Перестрахові брокери укладають від свого імені однак на користь страхових компаній договори перестраховування, що підвищує якість послуг на страховому ринку.

Повноцінне функціонування страхового ринку та висока якість страхових послуг забезпечуються завдяки ефективній роботі вузькоспеціалізованих представників страховика, які формують інфраструктуру страхового ринку – це висококваліфіковані фахівці чи спеціалізовані установи, які надають послуги стосовно оцінки ризиків (андерайтери, актуарії) чи отриманих збитків (диспашери, аварійні комісари), контролю та інспектування майна (сюрвейери). Наприклад, сюрвейери відповідають за збереження майна при транспортуванні та при необхідності складають акти отриманих пошкоджень, а диспашери – спеціальні експерти, які встановлюють факти настання страхової події, розраховують обсяги збитків і розподіляють рівень відповідальності між усіма учасниками страхових відносин.

Товар, що купується та продається на страховому ринку називають «страховим товаром», «страховим продуктом» чи «страховою послугою». Проте, в основі кожної з цих категорій знаходиться страховий захист, який справедливо визнається об'єктом страхового ринку. Відтак, страховий захист інтересів як юридичних, так і фізичних осіб варто поділяти на особистий, майновий і захист відповідальності (рис. 1.3), що слугує основою для визначення видів страхування: майнове, особисте і страхування відповідальності.

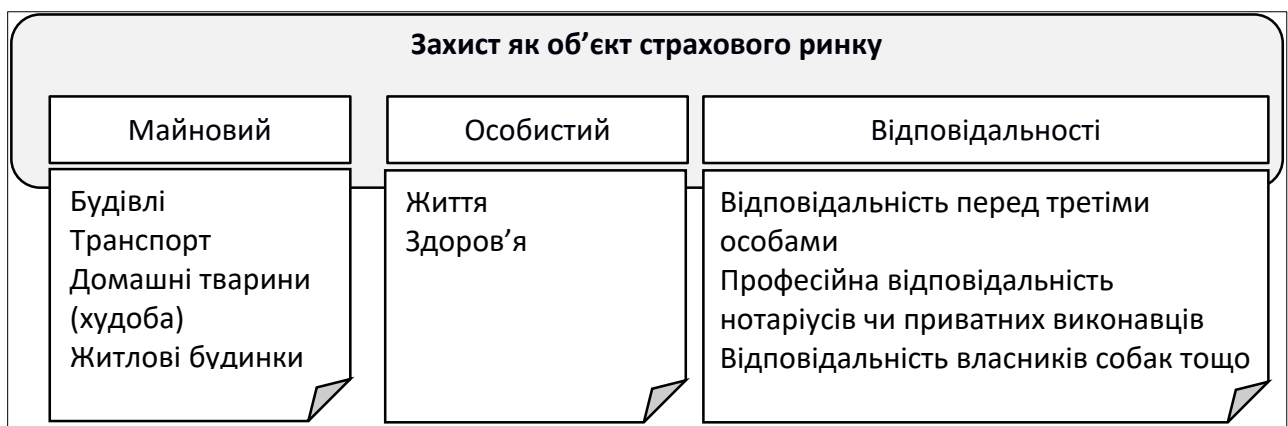

Рис. 1.3. Об'єкти страхового ринку

Джерело: власні дослідження.

Майновий захист виступає об'єктом майнового страхування, яке являє собою систему економічних відносин між страхувальником і страховиком під

час надання страхової послуги щодо захисту майнових інтересів страхувальника, що пов'язані з володінням, використанням чи управлінням майном. Найбільш поширені об'єкти майнового страхування – це різноманітні будівлі виробничого і невиробничого характеру, транспортні засоби фізичних чи юридичних осіб, домашні тварини чи худоба, житлові будинки (квартири), меблі, побутова техніка, електроніка та інше цінне майно. Існують страхові продукти (програми страхування), коли можна страхувати все майно комплексно або окремими невеликими групами чи одиницями. Типовими страховими випадками у сфері майнового страхування вважаються пошкодження майна в наслідок пожеж, стихійних лих, протиправних дій третіх осіб та інші. Економічна сутність майнового страхування полягає у відшкодуванні отриманого в наслідок страхової події збитку.

Особистий захист виступає основою для особистого страхування, при якому об'єктом виступає життя чи здоров'я фізичної особи. Особисте страхування в багатьох страхових випадках передбачено законодавством на обов'язкових засадах, проте існують безліч страхових послуг, що передбачають страховий захист, при втраті здоров'я чи життя застрахованих осіб, на добровільних засадах. Зокрема, досить поширеними є медичні поліси страхування, страхування різних умов дожиття, тощо. Економічне призначення особистого страхування полягає у відшкодуванні витрат на лікування чи оздоровлення, які стали наслідком страхового випадку або виплаті матеріальної компенсації на користь пов'язаних сторін у випадку смерті застрахованої особи.

Захист відповідальності є основою для відповідного виду страхування, що охоплює в себе страхування від можливих ризиків стосовно адміністративної, цивільної або матеріальної відповідальності. В усіх визначених випадках, страхування відповідальності передбачає виплату компенсацій на користь третіх постраждалих осіб. Економічне призначення страхування відповідальності полягає у відшкодуванні збитку, який виник у результаті протиправних дій страхувальника (застрахованої особи).

З огляду на визначений законодавством порядок організації страхування розрізняють добровільне та обов'язкове страхування. Засади обов'язкового страхування встановлюються законодавчо і є обов'язковими для дотримання як страхувальником, так і страховиком. Добровільне страхування базується на договірних умовах згідно із страховими продуктами і програмами, які діють у страховика і можуть бути використані страхувальником.

Отже, страхування виступає складною економічною категорією, яка породжена необхідністю створення механізму захисту юридичних і фізичних осіб від потенційно можливих ризиків у їх житті та життєдіяльності. Узагальнене поняття страхового ринку полягає у розумінні його як специфічного простору із сукупністю економічних відносин та низкою правових, інституційних, управлінських, організаційних та фінансових характеристик між ключовими суб'єктами (страховиком і страхувальником) з приводу купівлі-продажу страхового захисту як основного товару на страховому ринку.

1.2. Теоретичні підходи до регулювання та стимулювання розвитку ринку страхування

Страховий ринок відіграє беззаперечно важливу роль у розвитку економіки держави (рис. 1.4). Передусім, на страховому ринку формуються умови для задоволення потреб із захисту інтересів юридичних і фізичних осіб, тобто у суб'єктів економіки існує гостра необхідність формування і розвитку страхового ринку. В свою чергу, страховий ринок робить суттєвий вклад у обсяги капіталів, які обертаються в економіці, стимулюючи процеси розширеного відтворення, оновлення та інноваційного розвитку.

Складність розвитку страхового ринку пов'язана із залученням до його функціонування широкого переліку державних, приватних та індивідуальних учасників, які переслідують власні чи колективні інтереси, однак участь їх має

бути узгодженою і відповідно врегульованою з боку державних органів управління чи саморегулювальних установ.

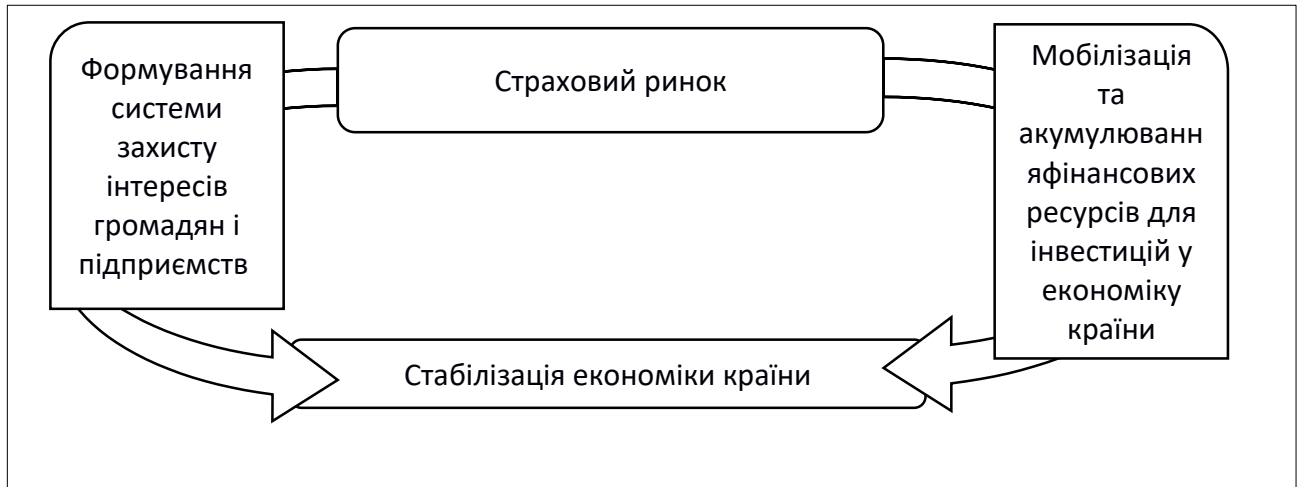

Рис. 1.4. Місце та роль страхового ринку в економіці країни

Джерело: власні дослідження.

Страховий ринок виступає одним із сегментів фінансового ринку, тому його регулювання виступає пріоритетним напрямом формування надійної і стабільної фінансової системи. Ефективна робота страхового ринку, як і будь-якої складової фінансового ринку, базується на ідеології довіри громадян до держави. Основним завданням ринку, при цьому, виступає підтримання достатнього рівня довіри про те, що інтереси будуть захищені, втрати чи шкода забезпеченні, а зобов'язання страхових компаній виконані. У зв'язку з цим, левова частка відповідальності покладається на належне регулювання.

У теорії та практиці фінансового ринку регулювання визначається як «цілеспрямований вплив на систему взаємовідносин, що складаються на відповідному сегменті фінансового ринку, з метою впорядкування цих взаємовідносин і забезпечення захисту інтересів осіб, які беруть у них участь» [26]. Відтак, регулювання страхового ринку також відбувається як цілеспрямований вплив різноманітних уповноважених на те установ і організацій на діяльність його учасників для впорядкування взаємовідносин між ними і забезпечення їх інтересів. У світовій та національній практиці

напрацьовано низку інструментів для трирівневого регулювання страхового ринку: міжнародного, державного та внутрішнього.

Міжнародний рівень регулювання страхового ринку та страхової діяльності його учасників базується на вимогах Директив Європейського Союзу. У Директивах Першого покоління свого часу було закріплено єдину термінологію та класифікаційні групи. У Директивах Другого покоління встановлено критерії оцінки фінансової стійкості страхових компаній та вимоги щодо нагляду за страховою діяльністю страхових посередників. В основі Директив Третього покоління закладено принципи та засади правового регулювання страхового ринку загалом і страхової діяльності страхових компаній зокрема, які працюють на території країн ЄС: кількісні вимоги щодо розміру капіталу страховика, вимоги до системи управління, ризиків та нагляду, щодо розкриття інформації та прозорості діяльності і ринку [71]. Євроінтеграція України передбачає впровадження норм і правил регулювання страхового ринку ЄС у практику вітчизняних страхових компаній, що повинно сприяти їх конкурентоспроможності та суттєво знизити ризик неплатоспроможності.

Внутрішнє регулювання страхового ринку, як правило, здійснюється саморегульованими організаціями, які створюються у вигляді неприбуткових об'єднань страховиків, з метою захисту їх інтересів. Діяльність таких саморегульованих організацій націлена на регулювання страхового ринку (розробки та імплементації нормативів) щодо правил поведінки учасників ринку. Зокрема, на страховому ринку України створені і функціонують на добровільних засадах декілька професійних об'єднань: Асоціація «Страховий бізнес», Федерація страхових посередників України, Ліга страхових організацій України. У грудні 2020 р. на страховому ринку України з ініціативи Асоціації «Страховий бізнес» та «Ліги страхових організацій України» було засновано нове професійне об'єднання: Саморегульована організація Страхового бізнесу України. Статутом цієї організації передбачено можливість формування третейського суду, мобілізації різних грошових фондів, встановлення правил професійної етики для страховиків тощо [12].

Науковці зауважують, що «сучасне державне регулювання страхової діяльності – це система засобів і методів, які здійснюються на правовій основі з метою визначення рамок і правил функціонування страхового ринку та діяльності страхових компаній на ньому» [43]. Водночас, варто відмітити, що державне регулювання страхового ринку охоплює сукупність певних дій з боку державних органів чи спеціальних державних установ, що націлені на формування сприятливих умов для функціонування страхового ринку, підтримку здорової конкуренції, захисту інтересів учасників ринку та ефективного його розвитку. Ключовим завданням державного регулювання страхового ринку та нагляду за поведінкою його суб'єктів визначено справедливе ставлення фінансових установ до страхувальників, а також підвищення довіри населення до сфери страхування [15].

Згідно з чинним законодавством України (закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» зі змінами та доповненнями та закон України «Про фінансові послуги та фінансові компанії», який вступить в дію з 1 січня 2024 р.) з 1 липня 2020 р. регулятором ринку небанківських фінансових послуг, зокрема страхового ринку, виступає Національний банк України. У відповідності до цього, Національний банк формує стратегічні плани та орієнтири розвитку страхового ринку і здійснює нагляд за дотриманням вимог.

У Білій книзі «Майбутнє регулювання ринку страхування в Україні» визначено, що в основу нової моделі регулювання страхового ринку покладено вимоги законодавства Європейського союзу та нормативні засади Міжнародної асоціації органів страхового нагляду (IAIS) [15]. Крім того, НБУ щодо регулювання і нагляду за страховим ринком встановив ризик-орієнтований підхід, що базується на наступних принципах:

- пропорційності – полягає у об'єктивному співставленні розмірів і вагомості страховика на страховому ринку стосовно регуляторних вимог і нагляду;

- перспективного погляду – при регулюванні діяльності страхової компанії чи розвитку ринку за основу беруться стратегічні плани та потенційні ризики, які можуть коригуватися в залежності від змін поточної ситуації;
- раннього виявлення та вчасного реагування – у процедурі регулювання чільне місце займає етап раннього виявлення та вчасного реагування на ймовірні ризики, результати аналізу якого можуть суттєво впливати на подальший регуляторний вплив;
- професійного судження – результати аналізу діяльності страховика чи функціонування всього страхового ринку побудовані на комплексних підходах, базуються на обґрунтованих судженнях висококваліфікованих фахівців, аргументовані закордонним чи вітчизняним досвідом;
- правової визначеності – передбачає встановлення у системі нормативно-правового забезпечення чітких та зрозумілих вимог щодо діяльності фінансових установ, які працюють на страховому ринку і здійснюють страхову діяльність.

Державний регулятор в особі НБУ зобов'язується всіляко заохочувати страхові компанії і страхових брокерів популяризувати страхування і підвищувати рівень обізнаності громадськості щодо вигод страхування, інформувати громадян про переваги страхування перед бюджетними компенсаційними виплатами при настанні страхових випадків.

У нинішньому законодавстві та Законі України «Про страхування», який вступить у дію з 01.01.2024 р. окреслено чіткі засади моделі регулювання вітчизняного страхового ринку [61] (рис. 1.5):

1) стандарти ліцензування – передбачає суворе дотримання вимоги щодо здійснення діяльності зі страхування і діяльності з надання супровідних страхових послуг виключно на підставі ліцензії. Передусім, ліцензування страхових компаній за новою моделлю має здійснюватися за класами страхування з поділом на напрями «non-life» (з 1 по 18 класи) та «life» (19-23 класи). При цьому, передбачено можливість адаптовувати ліцензії страховиків за їх потребами. Стандарти ліцензування також стосуються вибору організаційно-

правової форми страховика, розкриття структури його власності, кінцевих бенефіціарів, дотримання вимог до ділової репутації осіб, які знаходяться на керівних посадах компанії та акціонерів. Зокрема, фінансові установи, які здійснюють страхову діяльність в Україні повинні бути створені у формі акціонерного товариства (ПАТ, ПрАТ) чи товариства з додатковою відповідальністю (ТОВ) [61], крім того, в отриманні ліцензії страховику може бути відмовлено, якщо, для прикладу, пакет документів, поданих регулятору для ліцензування містить не повну інформацію або внутрішній аудитор чи інша керівна особа не відповідає кваліфікаційним вимогам;

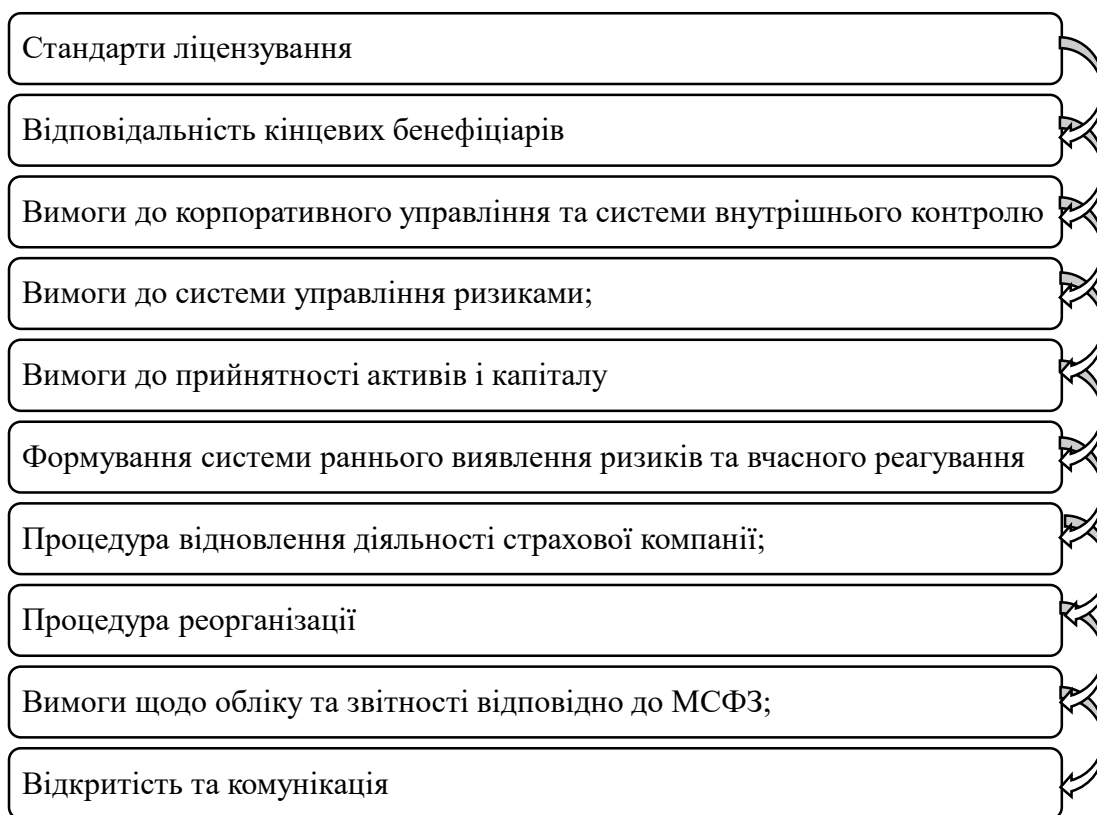

Рис. 1.5. Ключові засади моделі державного регулювання страхового ринку України

Джерело: наведено за даними [15].

2) відповідальність кінцевих бенефіціарів – передбачено, що кінцеві бенефіціари повинні нести відповідальність за діяльність фінансових установ, що функціонують у сфері страхування (перестраховання);

3) вимоги до корпоративного управління та системи внутрішнього контролю – стосуються зобов'язань страховика мати ефективну систему управління, яка оптимально відповідає його розмірам та особливостям діяльності, профілю ризику і характеристикам діяльності фінансової групи, до складу якої він входить. Система управління страхової компанії повинна бути побудована з дотриманням низки важливих принципів, зокрема: прозорості; ефективності системи внутрішнього контролю і системи стримувань та противаг; відповідності керівництва (головні ризик-менеджер, комплаєнс-менеджер та внутрішній аудитор, відповідальний актуарій) кваліфікаційним вимогам; високого рівня корпоративної культури;

4) вимоги до системи управління ризиками – полягають у дотриманні законодавчих нормативів щодо створення комплексної та адекватної системи управління зовнішніми та внутрішніми ризиками страховика. Слід зауважити, що така система повинна включати наступні складові: інвестування; андеррайтинг; формування технічних резервів; управління активами та зобов'язаннями; управління ризиками концентрацій, ліквідності та операційним; перестраховання та інші інструменти зниження ризику;

5) вимоги до прийнятності активів та оцінки їхньої якості, оцінки резервів, структури капіталу та рівня його достатності. Страхові компанії повинні дотримуватись низки нормативних вимог щодо обсягів і структури активів і пасивів. Зокрема регульованими є обсяги регулятивного капіталу (капіталу першого рівня, капіталу другого рівня та капіталу третього рівня), розмір статутного капіталу (не менший розміру мінімального капіталу страховика - 32 чи 48 млн грн, що залежить від ліцензованого виду діяльності), розмір технічних резервів, структури активів (дотримання принципу розсудливості);

б) формування системи раннього виявлення ризиків та вчасного реагування. НБУ анонсує, що стосовно страхових компаній буде здійснювати проактивний ризикорієнтований попереджувальний нагляд за діяльністю операторів страхового ринку. Метою такого нагляду визначено оперативну

оцінку поточної та перспективної платоспроможності страховиків і виявлення існуючих і потенційних ризиків щодо платоспроможності;

7) процедура відновлення діяльності страхової компанії. НБУ наголошує на важливості розробки процедури відновлення діяльності страховиків, а не його ліквідації чи реорганізації. Відновлення сприяє підтриманню рівня довіри і підтриманню належного рівня ділової репутації, що надзвичайно важливо в умовах не стабільної економіки;

8) розроблення процедури реорганізації або виходу страховика чи спеціалізованого перестраховика з ринку – полягає у детальному регулюванні процесу реорганізації, необхідність якого може виникнути з власного бажання страховика (страховиків) і може відбуватися шляхом поділу, злиття або приєднання (крім виділу). У законодавстві зафіксовано, що Учасниками реорганізації може бути необмежена кількість страховиків, виключно з однаковою організаційно-правовою формою. Піти з ринку страховик може як з власного бажання (добровільно), так і примусово (за рішенням НБУ). Важливо що можливі окремі сценарії добровільного залишення страхового ринку: реорганізація, ліквідації чи припинення діяльності страховика без ліквідації юридичної особи;

9) встановлення вимог щодо обліку та звітності відповідно до МСФЗ – передбачає не лише застосування міжнародних стандартів фінансової звітності, а й активне використання ІТ і спеціалізованого програмного забезпечення з метою частого і детального звітування, що забезпечить можливість вчасного виявлення ризиків і відповідного реагування на них;

10) відкритість та комунікацію між регулятором та суб'єктами регулювання у процесі формування регуляторної політики та здійснення нагляду за ринком страхування – цей елемент моделі полягає у забезпеченні прозорості ринку, постійного інформування про стан ринкових процесів широкого загалу клієнтів, уникнення спірних питань через недопоінформованість чи приховування інформації. Поряд з цим, відкриті комунікації здатні сприяти виявленню привабливих перспектив і інноваційних шляхів розвитку ринку.

Не зважаючи на складний політичний стан в країні, НБУ працює над впровадженням нової моделі розвитку страхового ринку і нових засад його регулювання, що дозволить забезпечити наступні цілі: підвищення рівня капіталізації страхових компаній, страхового та фінансового ринків; забезпечення достатнього рівня ліквідності та стійкості страховиків; формування диверсифікованих портфелів страхових продуктів; посилення здорової конкуренції на страховому ринку; дотримання високих стандартів якості послуг і захисту прав їх споживачів; підвищення прозорості функціонування страхового ринку та підвищення його інвестиційної привабливості. Зазначені орієнтири дозволять підвищити рівень страхової культури і довіру споживачів страхових послуг до страховиків, що сприятиме більш глибокому проникненню страхування в економіку України.

Значна кількість наукових публікацій в різноманітних базах даних присвячена розвитку страхового ринку. Як видно з рис. 1.6, увага до цієї теми посилилась саме після глобальної світової кризи 2008 р.

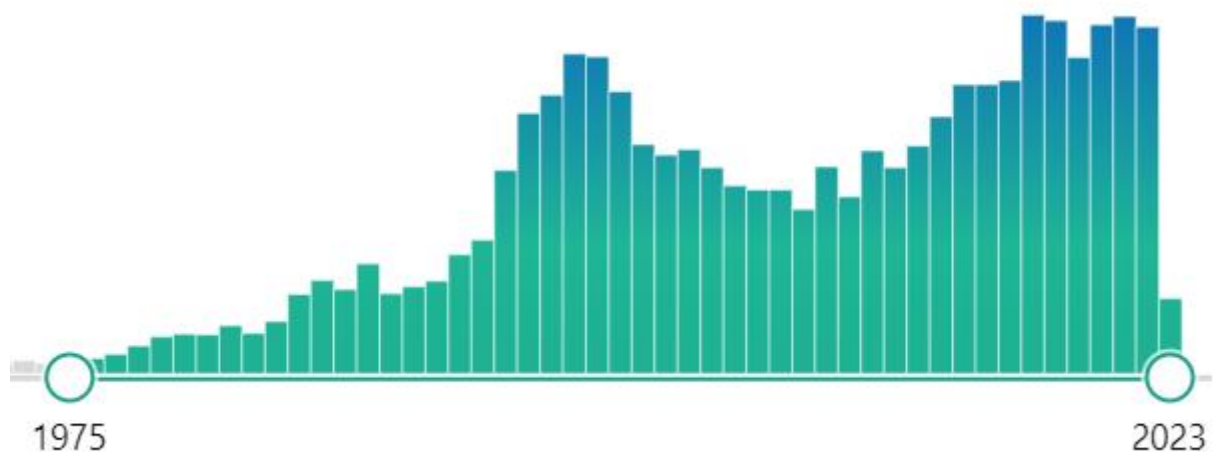

Рис. 1.6. Динаміка публікацій по темі страхового ринку в базі PubMed

Для глибшого аналізу взаємозв'язків на теоретичному та емпіричному рівнях можна провести бібліографічний аналіз за допомогою інструментарію VOSviewer, що є програмним інструментом для побудови карт на основі спільної мережі ключових слів, розробленої Н.Еком та Л.Волтманом у Центрі науково-технічних досліджень Лейденського університету [81].

Відповідно до рекомендацій VOSviewer, чим ближче ключові слова в кластері одне до одного, тим сильніший їхній зв'язок і тим більше публікацій, що поєднують ці ключові слова. Графічна інтерпретація результатів бібліометричного аналізу з використанням інструментарію VOSviewer на основі бази PubMed.gov наведена на рис. 1.7. Для побудови карти результатів було досліджено 11432 публікацій PubMed за період 1920-2023 рр., в результаті чого було отримано кілька кластерів досліджень, пов'язаних із страховим ринком, що фокусуються на людині, конкуренції, медичних послугах тощо. Аналогічні результати можна отримати через моніторинг баз даних Scopus та WoS.

Якщо проводити аналогічний аналіз бази PubMed.gov в контексті авторів, які досліджують проблеми розвитку страхового ринку, то отримані результати можна візуалізувати у вигляді рис. 1.8.

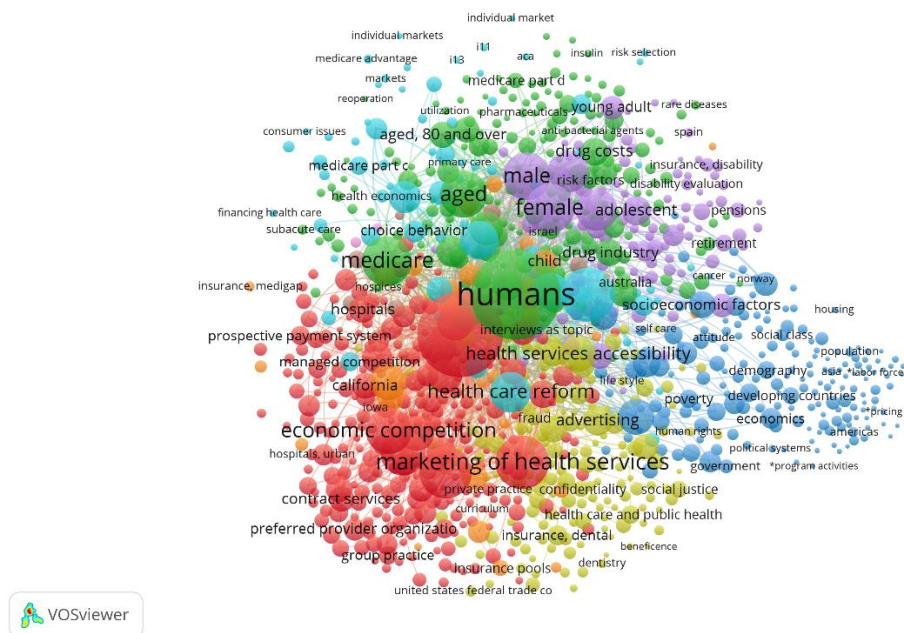

Рис. 1.7. Карта посилань на ключове слово «страховий ринок» в базі PubMed

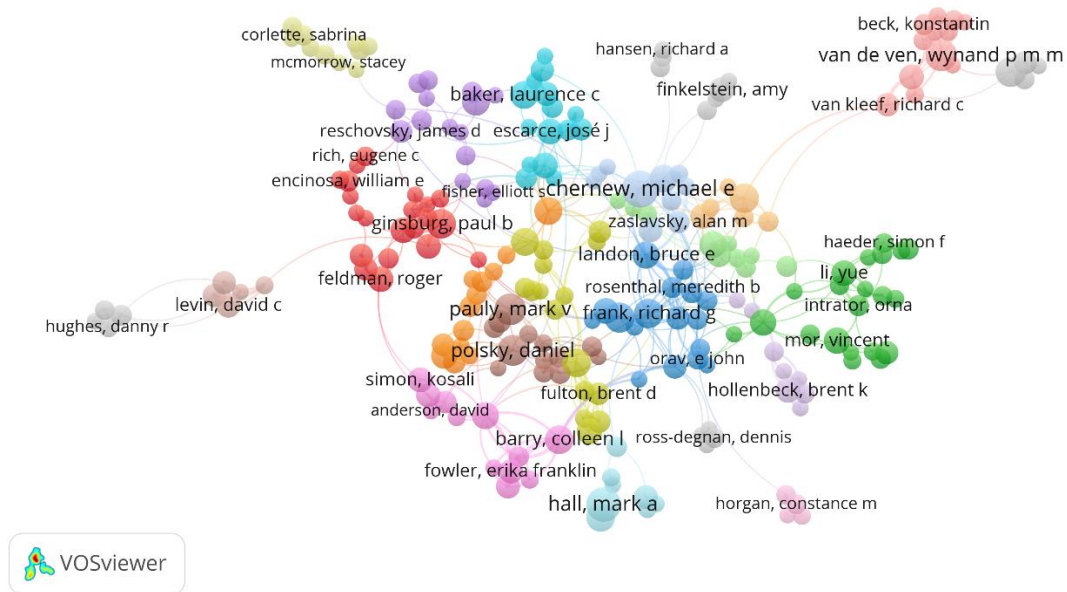

Рис. 1.8. Карта дослідників страхового ринку в базі PubMed

Застосування інструментарію VOSviewer, як бачимо, дозволяє візуалізувати досліджувану проблему, ув'язати її з іншими дослідженнями, вивчити взаємозв'язки між дослідниками конкретної проблематики, оцінити масштабність проведених досліджень в обраній сфері тощо.

Висновки до розділу 1

Страховання виступає складною економічною категорією, яка породжена необхідністю створення механізму захисту юридичних і фізичних осіб від потенційно можливих ризиків у їх житті та життєдіяльності. Узагальнене поняття страхового ринку полягає у розумінні його як специфічного простору із сукупністю економічних відносин та низкою правових, інституційних, управлінських, організаційних та фінансових характеристик між ключовими суб'єктами (страховиком і страхувальником) з приводу купівлі-продажу страхового захисту як основного товару на страховому ринку.

На страховому ринку виділяють низку інститутів, які обслуговують операції страхування: страхові агенти і брокери, перестрахові брокери. Страховими агентами можуть бути фізичні та юридичні особи, які укладають і

обслуговують договори страхування від імені та за дорученням одного чи декількох страховиків. Страховими брокерами є юридичні особи, які надають послуги страхування за дорученням страхових компаній, однак від свого імені. Діяльність страхового брокера має бути ліцензованою і полягає у підборі для окремих страхувальників відповідних їхнім запитам страховиків з наступним супроводженням угод страхування. Перестрахові брокери укладають від свого імені однак на користь страхових компаній договори перестраховання, що підвищує якість послуг на страховому ринку.

Страховий захист інтересів як юридичних, так і фізичних осіб варто поділяти на особистий, майновий і захист відповідальності, що слугує основою для визначення видів страхування: майнове, особисте і страхування відповідальності. З огляду на визначений законодавством порядок організації страхування розрізняють добровільне та обов'язкове страхування. Засади обов'язкового страхування встановлюються законодавчо і є обов'язковими для дотримання як страхувальником, так і страховиком. Добровільне страхування базується на договірних умовах згідно із страховими продуктами і програмами, які діють у страховика і можуть бути використані страхувальником.

Регулювання страхового ринку відбувається як цілеспрямований вплив різноманітних уповноважених на те установ і організацій на діяльність його учасників для впорядкування взаємовідносин між ними і забезпечення їх інтересів. У світовій та національній практиці напрацьовано низку інструментів для трирівневого регулювання страхового ринку: міжнародного, державного та внутрішнього, що забезпечує ефективний розвиток страхового ринку з дотриманням інтересів усіх зацікавлених осіб.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

2.1 Аналіз регуляторного середовища та стану ринку страхування в Україні

Серед фінансових ринків України ринок страхування довгий час залишався одним із найбільш проблемних, передусім, через низький рівень проникнення та щільності страхування. Страховий ринок у розвинутих країнах забезпечує активні інвестиційні процеси в різних сферах економіки, оскільки, мобілізуючи значні ресурси, здатен покривати значні потреби в капіталі на тривалі періоди часу. Впродовж останніх довоєнних років процеси розвитку страхового ринку України стримувалися низкою несприятливих факторів внутрішньодержавного та глобального характерів: політична нестабільність в країні, окупація східних територій і Криму з відповідною втратою частини ринку, пандемія COVID-19, нестабільність на світовому ринку капіталів тощо. Повномасштабне вторгнення РФ на територію України на початку 2022 р. значно поглибили проблемну ситуацію та спричинили нові виклики, які залишили відбиток як на діяльності страхових компаній, так і ефективності усього ринку страхування.

У 2021 р. національний регулятор страхового ринку – Національний банк України розробив і розпочав впровадження нової моделі державного регулювання, а відтак нових засад розвитку страхового ринку, які відповідають міжнародним нормам і здатні забезпечити якісне оновлення вітчизняної фінансової системи і економіки загалом.

Нині страховий ринок України характеризується поступовими темпами розвитку: на ринку функціонують 128 страхових компаній із загальним обсягом активів 70338 млн грн. За період 2017-2022 р. кількість компаній на ринку зменшилась у 2,3 рази (рис. 2.1), що свідчить про посилення нагляду з боку

регулятора (з 2019 р. – НБУ) та високу конкуренцію. Найбільше компаній пішло з ринку у 2019 (48 компаній) та 2021 р. (55 компаній) через те, що посилились вимоги щодо провадження діяльності або за власним бажанням компанії. Слід відмітити, що серед страхових компаній на страховому ринку України впродовж 2017-2022 р. функціонувало від 30 (у 2017 р.) до 13 (у 2022 р.) компаній, що спеціалізуються на страхуванні «life» – це близько 10 % від загальної кількості страховиків на ринку.

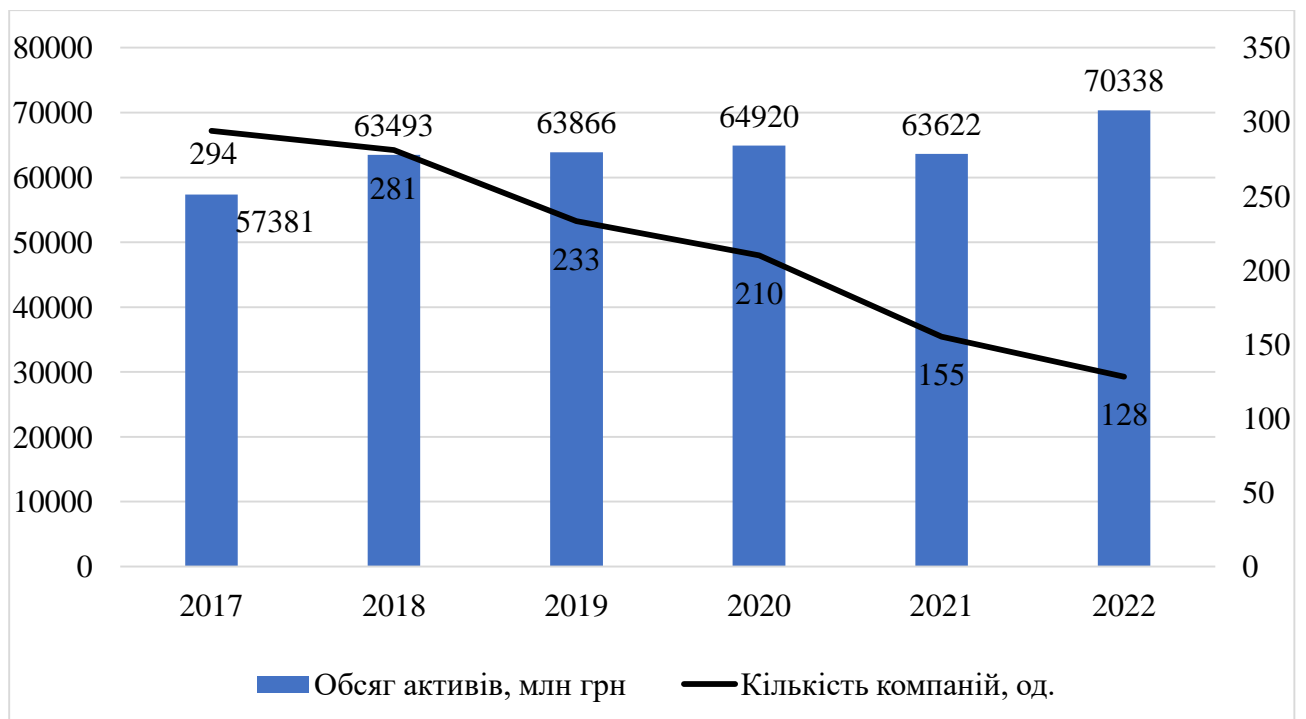

Рис. 2.1. Кількість страхових компаній України та розмір їх активів у 2017-2022 рр.

Джерело: побудовано за даними [49].

Не зважаючи на скорочення чисельності страхових компаній, ті оператори ринку, які продовжують свою діяльність, суттєво нарощують капіталізацію ринку. У 2017 р. на одну компанію припадало 195,2 млн грн активів, у 2019 р. – 274,1 млн грн, у 2021 р. – 410,5 млн грн, а у 2022 р. – уже 549,5 млн грн. Проте, більш розгорнуті показники розвитку страхового ринку за період 2017-2022 рр. демонструють нестійку суперечливу динаміку (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Основні показники розвитку страхового ринку України в 2017-2022 рр.

Показник	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Зміна за 2017-2022 рр.
Кількість укладених договорів страхування (тис. од.)	70658	77495	80271	120577	131562	88102	17444
Валові страхові премії, млн грн	43432	49367	53001	45176	49708	39616	-3816
Валові страхові премії на 1 договір страхування, грн	615	637	660	375	378	450	-165
Валові страхові виплати, млн грн	10537	12863	14338	14854	17958	13001	2464
Валові страхові виплати на 1 договір страхування, тис. грн	149	166	179	123	137	148	-2
Рівень валових виплат, %	24,26	26,06	27,05	32,88	36,13	32,82	8,56 в.п.
Показник проникнення, %	1,45	1,39	1,33	1,08	0,91	н/д	-
Показник щільності страхування, грн на 1 особу	1025	1171	1265	1086	1207	н/д	-

Джерело: розраховано за даними [49].

На тлі загального зростання кількості укладених договорів за період 2017-2021 рр. (на 17444 тис. договорів) майже на третину знизилась вартість 1 договору (з 615 грн до 450 грн). Схожа тенденція притаманна обсягам валових страхових виплат: при зростанні загального їх обсягу у довоєнний період до 17958 млн грн, на 1 договір у 2021 р. припало 137 тис грн, що на 12 тис. грн менше ніж у 2017 р. Помітним є те, що до 2019 р. загальний обсяг валових страхових премій зростав щорічно на 7-13%, однак з 2020 р. спостерігається їх скорочення.

У 2022 р. у зв'язку з воєнним станом на території України було порушено загальні тенденції розвитку страхового ринку: кількість укладених договорів страхування у порівнянні з 2021 р. впала у 1,5 рази, а розмір валових страхових премій скоротився на 10,1 млрд грн, у результаті, обсяг страхових премій на 1 договір страхування зросли на 78 грн. і склали 450 грн.

Показник проникнення та показник щільності страхування за період 2017-2021 рр. відображають надзвичайно низький рівень розвитку ринку страхування України у порівнянні з іншими країнами світу (в середньому 6,1 % і 34 дол. США відповідно [15]). Зокрема, показник проникнення, який показує співвідношення

валових страхових премій до ВВП країни у %, знаходиться на надзвичайно низькому рівні (1,45-0,91 % проти середньосвітового рівня 6,1 %), очевидно через скорочення обсягів страхових премій при одночасному прирості ВВП. Щільність страхування, що відображає розмір страхових премій на 1 особу також демонструє не стабільну динаміку через мінливі умови економічного зростання в країні та нестійку платоспроможність населення – 1025-1265 грн на 1 особу (36,6-45,1 дол. США) у порівнянні зі середньосвітовими 34 дол. США.

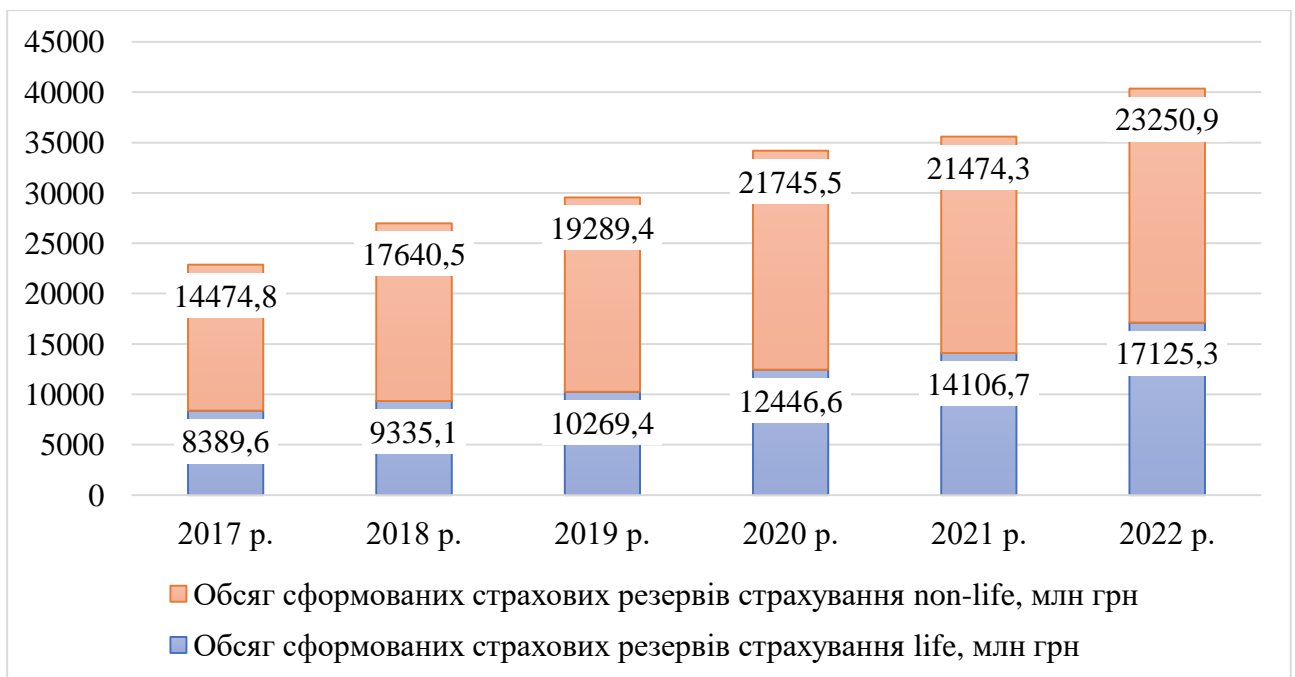

Рис. 2.2. Динаміка обсягів страхових резервів страхових компаній України

Джерело: побудовано за даними [49].

Позитивним аспектом розвитку страхового ринку України, який забезпечує високий рівень довіри до страховиків, є щорічне нарощення обсягів страхових резервів як зі страхування life, так і страхування non-life (рис. 2.2). Відмічена динаміка вказує на достатнє нагромадження страховиками необхідних активів для забезпечення належних чи ймовірних страхових виплат. Темпи щорічного приросту страхових резервів за страхуванням life є стабільними і варіюються від 10,0 до 21,3 %, натомість резерви за страхуванням non-life мають більш мінливий характер: у 2021 р. спостерігалось 2% скорочення, а решту років – зростання на 9,3-21,9 %.

Результати функціонування страхового ринку віддзеркалюють фінансові показники діяльності страхових компанії, які в свою чергу тісно пов'язані з соціально-економічною ситуацією у країні. Саме таку закономірність можна відслідкувати за динамікою показників діяльності страховиків, що наведена у табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Основні фінансові показники діяльності страхових компаній

України, млн грн

Показник	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Зміна, 2022 р. до 2017 р., %
Активи	52230,1	63493,3	63866,0	64925,0	61024,9	70338,1	134,67
Власний капітал	26424,6	27083,9	21797,0	24666,0	19594,1	22777,5	86,20
Середній розмір власного капіталу 1 страхової компанії	89,88	96,38	93,55	117,46	126,41	177,95	197,99
Дохід від реалізації послуг з видів страхування, інших, ніж страхування життя (зароблені страхові платежі)	21388,5	25166,6	30564,7	30417,0	33003,7	31129,8	145,54
Дохід від реалізації послуг зі страхування життя	3029,6	4209,2	5186,2	3242,0	4248,4	3087,1	101,90
Дохід від надання послуг для інших страховиків та інших послуг (виконання робіт)	66,7	94,6	0,0	134,0	147,4	0,0	0,00
Результат основної діяльності	128,6	-81,0	1139,8	1349,0	1476,2	1454,6	1130,83
Результат фінансових операцій	1839,9	2250,1	2925,9	2956,0	2779,3	3736,9	203,10
Результат іншої звичайної діяльності	-682,8	-746,2	-1455,6	96,8	-579,8	157,2	-23,03
Прибуток	2403,9	2992,2	3432,0	2869,0	1949,3	0,0	0,00
Збиток	-2169,1	-2740,2	-2211,1	-714,0	-412,1	-666,2	-30,72

Джерело: наведено та розраховано за даними [49].

Зокрема, активи страховиків у 2022 році склали 70338,1 млн грн, що у порівнянні з 2017 р. вище на 34,67%, однак при поступовому нарощенні активів впродовж 2017-2020 рр., у 2021 р. відбулось незначне їх скорочення, яке

відновлено і прирощено у 2022 р. Обсяги власного капіталу страхових компаній України у 2017-2022 рр. були нестійкими і коливались в межах від 19,6 млрд грн до 27,08 млрд грн. Однак, завершено досліджуваний період розміром власного капіталу страхових компаній 22,8 млрд грн, що на 1 компанію становить близько 177,95 млн грн, що повністю забезпечує нормативні вимоги НБУ. Отже, скорочення активів та власного капіталу страховиків відбувалось паралельно зі структурним очищенням страхового ринку від нестійких і проблемних компаній, тому скорочення вказаних показників в окремі роки свідчить не про погіршення діяльності страхових компаній, а про зменшення їх кількості.

Підсумковий фінансовий результат діяльності страхових компаній формується за рахунок їх доходів від реалізації послуг зі страхування життя, реалізації послуг з видів страхування, інших, ніж страхування життя (зароблені страхові платежі) та від надання послуг для інших страховиків та інших послуг (виконання робіт). Впродовж досліджуваного періоду було суттєво нарощено доходи страховиків від реалізації послуг з видів страхування, інших, ніж страхування життя (на 97,99 %) та з меншим приростом – доходи від реалізації послуг зі страхування життя (на 45,54 %). Решту доходів змінювались не суттєво, тому підсумковий результат визначним чином залежав від цих двох вказаних груп доходів. У результаті своєї господарської діяльності та під впливом зовнішніх факторів найбільших прибутків страховим компаніям вдалось досягнути у 2019 р. (3432 млн грн), проте 2022 р. вони закінчили переважно збитково.

За досліджуваний період характерним для страхового ринку України є пріоритетність укладання договорів страхування щодо страхування КАСКО, медичного страхування, ОСЦПВ та страхування життя. Кожен із зазначених видів страхування займає понад 10% частки ринку страхування (рис. 2.3), до того ж такий вид non-life страхування як «Зелена картка» приростив свої обсяги на 76 %. Варто вказати, що в абсолютному вимірі скоротилися обсяги усіх видів страхування крім «Зеленої картки», при цьому частка окремих видів страхування зростала за рахунок скорочення вагомості інших видів страхування. Така

ситуація пояснюється складністю фінансових операцій на прифронтових і деокупованих територіях, а також відсутністю можливості надання фінансових послуг на тимчасово окупованих територіях України.

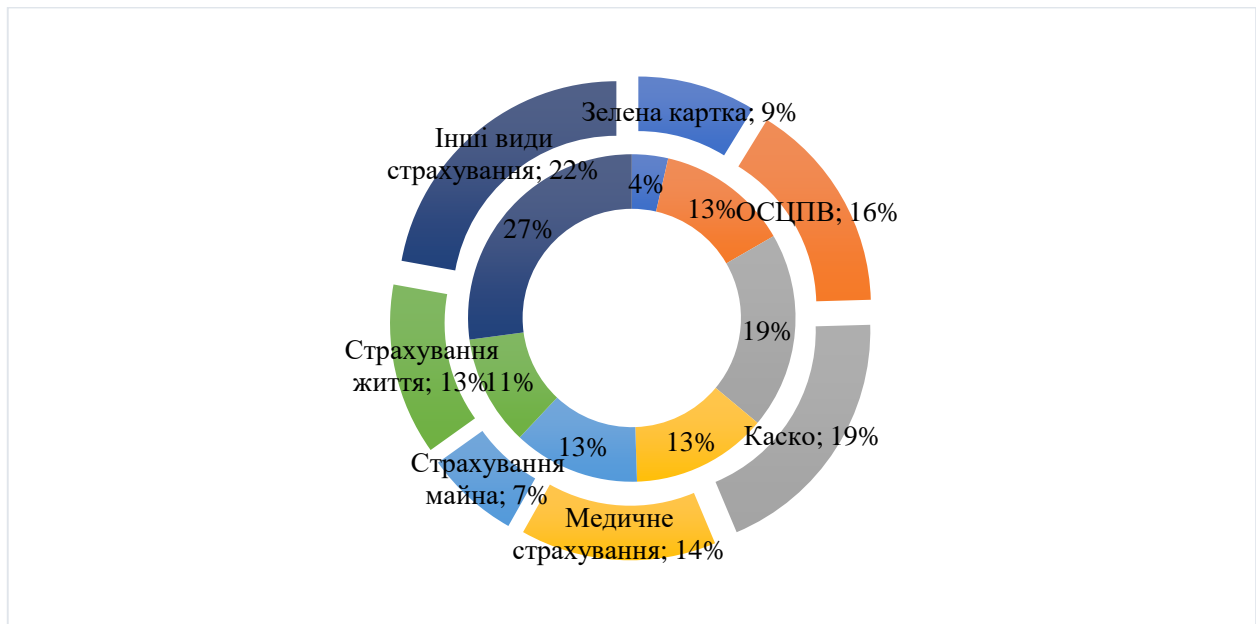

Рис. 2.3. Структура страхового портфеля страхових компаній України у 2021-2022 р.

Джерело: наведено та розраховано за даними [44].

Важливо, що концентрація страхових компаній України на ринку за ключовими показниками їх розвитку свідчить про становлення здорової конкуренції: лише 20 найбільших компаній займають половину ринку за наведеними показниками (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Концентрація страхових компаній України в 2022 році

Перші (Тор)	Надходження премій, млн грн	Частка на ринку, %	Страхові виплати, млн грн	Частка на ринку, %	Активи, млн грн	Частка на ринку, %	Власний капітал, млн грн	Частка на ринку, %
Тор 3	6 151,53	15,53	2 431,89	18,71	12 119,81	17,23	3 697,00	16,23
Тор 5	9 091,12	22,95	3 499,66	26,92	17 702,91	25,17	5 363,80	23,55
Тор 10	14 161,58	35,75	5504,2	42,34	26 944,75	38,31	8 057,42	35,37
Тор 20	19 034,72	48,05	7 212,07	55,47	35 077,92	49,87	11 013,62	48,35
Всього по ринку	39616,0	100,0	13001,0	100,0	70338,1	100,0	22777,5	100,0

Джерело: наведено та розраховано за даними [63].

З усіх страхових компаній України питома вага найбільших трьох складає лише 15-20% від усього страхового ринку. За усіма наведеними показниками у складі Топ 3 є СК «АРКС», яка входить до складу канадської страхової групи Fairfax Financial Holding та СК УНІКА, яка відноситься до UNIQA Insurance Group – однієї з провідних страхових груп, що функціонують на території Австрії, Центральної та Східної Європи.

Загальна сума отриманих премій усіма страховими компаніями України у 2022 р. склала 39 616 млн грн, з них 4 854,2 млн грн – за страхуванням «life» та 34 761,5 млн грн – за страхуванням «non-life». Топ-5 найбільших страхових компаній за страхуванням «life» забезпечують надходження премій в обсязі 2701,6 млн грн, що складає 55,65 %, а за страхуванням «non-life» – в обсязі 9091,12 млн грн або 26,15 %. Найбільші обсяги страхових премій зі страхування життя забезпечила СК «Метлайф» (31,14 % загального обсягу страхових премій), а з ризикового страхування – УСГ (рис. 2.4).

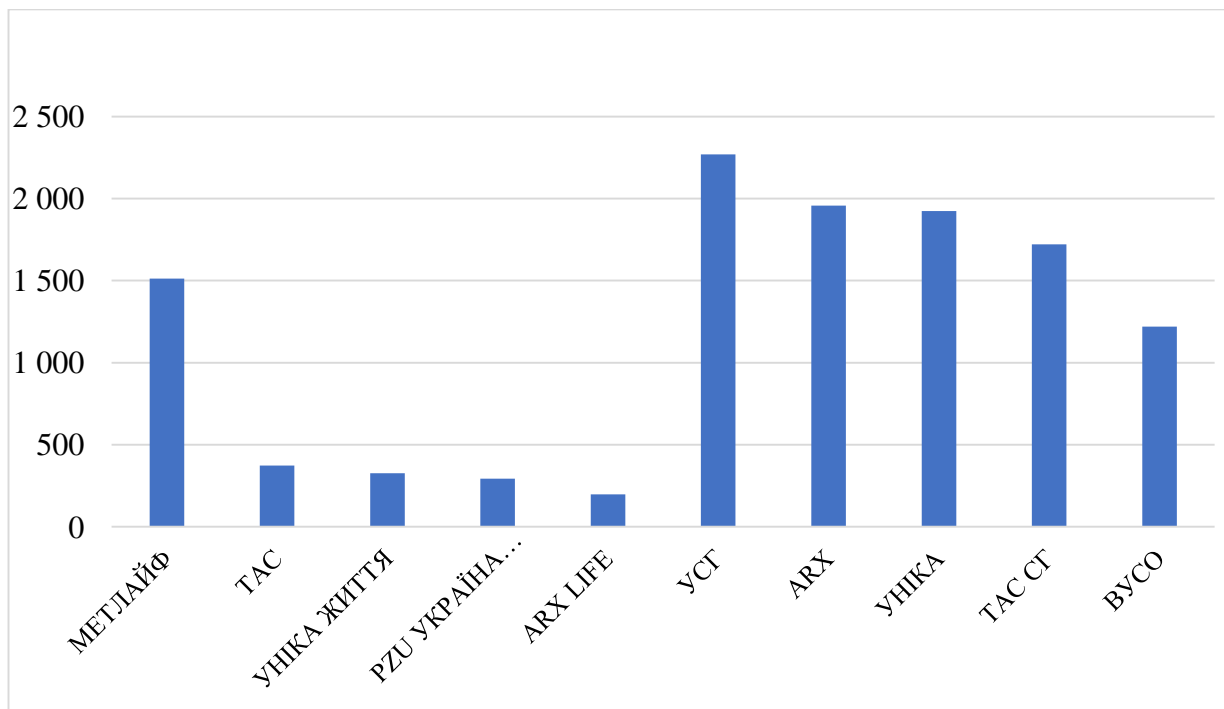

Рис. 2.4. Рейтинг Топ-5 страхових компаній України за надходженням страхових премій у 2022 році за страхуванням «life» і «non-life»

Джерело: наведено та розраховано за даними [63].

Серед компаній страхування «life» найпотужнішою є СК «Метлайф», яка разюче вирізняється від решти з Top-5. Натомість, усі наведені компанії страхування «non-life» відрізняються між собою не значними відмінностями. До п'ятірки страхових компаній, які в 2022 р. забезпечили найбільший обсяг надходження страхових премій за страхуванням «non-life» відносять наступні страхові компанії: УСГ, АРКС, УНІКА, ТАС, ВУСО.

Більшість страхових компаній на ринку України є універсальними, тобто пропонують своїм клієнтам досить широкий перелік можливих страхових продуктів і укладають в межах них відповідні контракти. Однак, у деяких компаній може бути помітною певна спеціалізація, яка відображається особливою активністю в одній із існуючих сфер чи галузей страхування. Зокрема, серед наведених на рис. 2.5 страхових компаній, чітко прослідковується спеціалізація компанії АРКС у сфері договорів Каско, Оранти і ТАС СГ – на полісах ОСЦПВ, натомість СК УНІКА та Інго не мають чіткої спеціалізації за виділеними страховими програмами, отож їх слід вважати повністю універсальними.

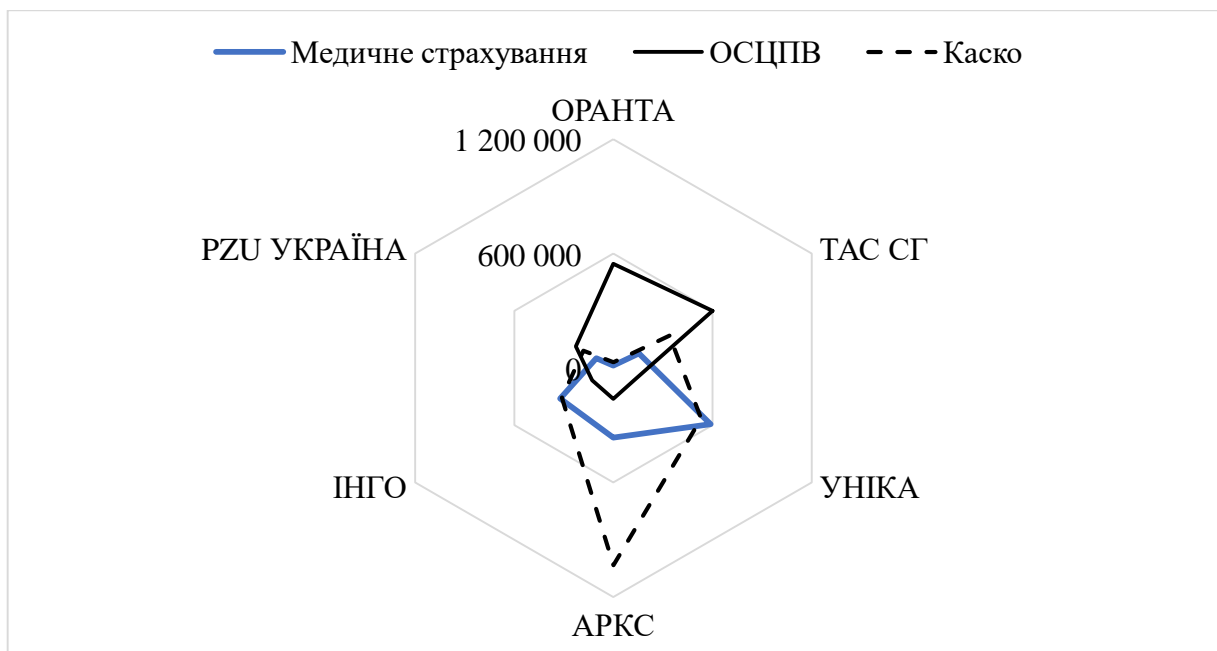

Рис. 2.5. Спеціалізованість страхових компаній на окремих страхових послугах у 2022 році

Джерело: побудовано за даними [63].

В результаті оцінки сучасного стану страхового ринку України є підстави стверджувати про наявність позитивних зрушень у складі страхових компаній, фінансових результатах їх діяльності, кількісних та якісних показниках розвитку ринку загалом. Також варто відмітити, що під час воєнних дій в Україні в умовах не стійкої фінансово-економічної та політичної ситуації пріоритетними напрямками нагляду з боку регулятора за діяльністю учасників ринку стали наступні: дотримання вимог прозорості ведення бізнесу (оприлюднення інформації про фінансовий стан та ключові аспекти діяльності); чітке дотримання обов'язкових нормативів; виконання взятих страховиком зобов'язань; оперативний моніторинг грошових потоків. Вказані напрями регулювання і нагляду здатні забезпечити підтримання належного рівня довіри до страхових компаній та страхового ринку загалом.

2.2 Оцінка ефективності діджитал-технологій страхового ринку України

Сучасні технологічні та глобалізаційні процеси, які відбуваються в усьому світі та Україні зокрема, спровокували стрімкий інноваційний розвиток усіх сфер як економіки, так і страхового ринку. На ринку активно з'являються новітні цифрові технології, споживачі породжують новий попит до якісних технологічних продуктів, страхові компанії прагнуть до пошуку і впровадження технологій, які здатні забезпечити економію часу, праці, ресурсів. Відтак, традиційні підходи функціонування страхового ринку поступово трансформуються у високотехнологічну цифрову модель, яка значно підвищує популярність і ефективність ринку.

Впроваджуючи цифрові технології, страховики переконуються у доцільності таких новацій: досягається максимальне задоволення потреб клієнтів, розширюється перелік страхових послуг, з'являються можливості супроводу клієнтів на усіх етапах страхування, знижуються витрати на їх

обслуговування та підвищується ефективність страхової діяльності. В умовах діджиталізації економіки і суспільства стрімко змінюються потреби страхувальників і їх задоволення стає ключовим завданням діяльності страхових компаній.

До факторів, що сприяють впровадженню та розвитку діджитал-технологій відносять: «поява та розвиток новітніх цифрових технологій; підвищення вимог споживачів, створення нових цінностей, властивостей товарів; формування нових потреб та запитів споживачів (орієнтація на економію часу, пошук і придбання товарів за чіткими параметрами); необхідність зниження витрат; посилення конкуренції та зміна умов конкурентного середовища» [1].

Сферу новітніх страхових технологій прийнято називати InsurTech. Наразі у світовій практиці найпотужнішими страховими компаніями, які успішно використовують InsurTech слід вважати наступні компанії [6]:

1) Lemonade (страхування власників будинків, квартир і орендарів). Компанія використовує штучний інтелект у формі чат-ботів для обробки претензій і надання страхових полісів. Програма «AI Jim» обробляє претензії страхувальників, і поки вони подають претензію, програма переглядає та обробляє перехресні посилання та схвалює або відхиляє претензію. Поліси можна придбати та сплатити претензії часто протягом кількох хвилин або швидше.

2) Insurify (автострахування). Компанія Insurify використовує штучний інтелект, щоб встановити реальні, точні ціни на автострахування. Компанія має власне програмне забезпечення під назвою RateRank, яке підбирає водіям найкращі варіанти автострахування на основі унікального профілю ризику користувача.

3) Metromile (автострахування). Компанія пропонує автострахування водіям з малим пробігом їх автомобіля, що вимірюється за допомогою телематичного пристрою, встановленого на автомобілі. Metromile також пропонує інтелектуальний додаток для водіння, який пропонує функції для оптимізації поїздок, пошуку викрадених автомобілів, діагностики стану

автомобіля та сповіщень про підмітання вулиць, щоб допомогти водію уникнути штрафів.

4) Root (автострахування). Компанія використовує додаток для автомобілів, який дозволяє безпечним водіям щорічно економити сотні доларів на автострахуванні. Додаток відстежує ваші звички водіння, наприклад різке гальмування, пробіг, різкий поворот тощо, в результаті застосовує індивідуальний страховий тариф.

5) Oscar Health Insurance (медичне страхування). Додаток, який використовує компанія Oscar Health, пропонує послуги лікаря за викликом 24/7. За допомогою програми, щоб запросити зворотній дзвінок від чергового лікаря, потрібно просто доторкнутися програми та одразу отримати зворотній дзвінок від лікаря, як правило, протягом декількох хвилин. Додаток також може надсилати рецепти до аптеки.

6) Ladder Insurance — цифрове страхове агентство, яке пропонує послугу страхування життя без використання агентів безпосередньо споживачам онлайн без стягнення комісій. Онлайн-процес придбання полісу можна здійснити всього за п'ять хвилин, а підписати будь-які документи, необхідні для покриття, можна електронним підписом.

Таким чином, на світовому страховому ринку процеси діджиталізації надзвичайно активно поширюються у сфері автотранспортного страхування, медичного страхування та страхування відповідальності. Водночас, експерти стверджують, що нині «InsurTech присутній майже в усіх сферах страхування: формування продуктів, ціноутворення, маркетингу, обслуговування клієнтів, андеррайтингу тощо» [67].

Інноваційний напрям розвитку вітчизняного страхового ринку сфокусовано на автоматизації та цифровізації страхових продуктів і послуг. Наразі страховими компаніями України впроваджуються і використовуються у роботі декілька видів діджитал-технологій: соціальні мережі, веб-сайти, електронні додатки, електронна пошта, чат-боти, веб-форуми, хмарні технології,

відеохостинг, телематика, автоматизовані системи перевірки достовірності страхових полісів та інші цифрові канали для зв'язку з клієнтами.

Одним із найпомітніших проявів діджиталізації страхового ринку слід вважати створення та інформаційне наповнення офіційних веб-сайтів страхових компаній. У більшості випадків веб-сайти містять загальну інформацію про страхову компанію, публічну інформацію (ліцензії, дозволи, фінансову звітність), страховий калькулятор, застосунок для оплати «онлайн», перелік і детальну характеристику страхових програм, покрокову інструкцію при настанні страхового випадку, посилання на мобільні додатки тощо. Часто на сайтах страхових компаній розміщено застосунок «веб-форум», який дає додаткову можливість у режимі запитання-відповіді ознайомитися з особливостями страхової компанії, набором її послуг, отримати інформацію на будь-яке запитання стосовно страхування чи інші аспекти діяльності компанії.

Соціальні мережі також активно використовуються страховиками і страхувальниками для пошуку клієнтів (страховиків), налагодження зв'язків, інформування та консультування. У процесі такого спілкування використовуються різноманітні соціальні мережі: YouTube, Facebook, Messenger, WhatsApp, Instagram, Twitter, Telegram, Viber та багато інших.

Останнім часом масового поширення набуває використання чат-ботів, які являють собою спеціальні комп'ютерні програми, що базуються на використанні нейромереж і полягають у імітуванні бесіди шляхом аудіо чи текстових повідомлень. Використання у роботі з клієнтами чат-ботів дає можливість страховикам враховувати індивідуальні потреби клієнтів та формувати унікальні страхові програми. Наразі, поширеними є чат-боти страхових компаній PZU Life, Еталон, ІНГО, VUSO та інші.

Особливої популярності набули такі технології як відеохостинг та відеотелефонія, які полягають у поширенні та використанні відеоматеріалів або організації відеоконференції для можливості спілкування у режимі реального часу з будь-якого місця. У цьому контексті у мережі YouTube або на сайтах окремих страхових компаній чи спеціальних платформах розміщуються

відеоматеріали щодо страхових продуктів, організації процедури страхування, оформлення документів у разі настання страхового випадку та інше.

Окремої уваги заслуговує такий інструмент діджиталізації як хмарні технології, що полягає у використанні через Інтернет сукупності серверів для зберігання, обробки та аналізу інформації з великого обсягу баз даних. Саме хмарні технології дають можливість швидко і безпечно автоматизувати процеси у роботі страхових компаній.

У світовій практиці провідні страхові компанії широко використовують засоби телематики – спеціальні технічні пристрої, які дають можливість сформувати необхідний обсяг інформації про особливості поведінки страхувальника чи виявити якісь унікальні його характеристики і в підсумку сформувати індивідуальний портрет, за яким будуватиметься страховий договір. Досить поширеним прикладом використання засобів телематики є використання спеціальної системи моніторингу стилю поведінки водія автомобіля. Зафіксована на телематичному пристрої інформація передається в онлайн-режимі страховику і в результаті формується індивідуальний страховий поліс, часто із заниженим тарифом. В Україні також є досвід застосування телематики, зокрема, ще у 2017 р. компанія Venish GPS однією з перших запропонувала страховим компаніям свій телематичний продукт і отримала позитивні відгуки за його використання.

Автоматизовані системи перевірки достовірності страхових полісів також відносяться до діджитал-технологій, оскільки дають можливість швидко і якісно перевіряти достовірність страхових полісів та терміни їх дії. Зокрема, такі системи застосовують для перевірки чинності страхових договорів «Зелена картка» в пунктах перетину кордону України.

Переваги та недоліки діджитал-процесів (табл. 2.4) свідчать про беззаперечну їх ефективність для розвитку страхового ринку України.

Таблиця 2.4

Переваги та недоліки діджитал-технологій для страхового ринку України

Переваги	Недоліки
Для клієнта (страхувальника)	
Можливість самостійного ознайомлення із страховими продуктами і порівняння їх у межах однієї СК чи різних СК	Обмеженість застосування інноваційних цифрових технологій через високу вартість деяких з них
Доступ до страхових продуктів 24/7	Необхідність посилення безпеки доступу до персональних даних
Спрощений порядок укладання страхового договору	
Відсутність страхових посередників	
Для страхової компанії (страховика)	
Можливості впровадження ІТ в різні бізнес-процеси СК, що сприяє покращенню якості управління і розвитку	Необхідність постійної ІТ-підтримки страхової діяльності та перепідготовка працівників
Можливість залучення великої кількості клієнтів на віддаленій основі	Необхідність забезпечення безпеки доступу до інформації
Можливість надання низки послуг без використання праці персоналу	Обмеженість масштабів впровадження цифрових технологій через високу їх вартість та необхідність переобладнання існуючих технологій
Можливість широкої популяризації страхування	

Джерело: власні дослідження.

Дійсні та потенційні страхувальники при використанні діджитал-технологій отримують низку переваг, пов'язаних з широкими можливостями доступу до страхових продуктів як у територіальному, так і часовому вимірі. Важливо, що процедура купівлі страхового полісу стає надзвичайно спрощеною, без безпосередніх зустрічей з представниками страхової компанії. Варто відмітити, що при такому обслуговуванні в процесі страхування не задіяні страхові посередники, що здешевлює вартість страхового обслуговування та убезпечує від можливих помилок чи шахрайства. За необхідності повідомлення про настання страхового випадку, страхувальнику достатньо подати звернення через мобільний додаток або на веб-сайті компанії заповнити затверджену форму.

Недоліками діджиталізації для страхувальників в окремих випадках може бути додаткова плата за використання діджитал-інструментів, однак переважна частина існуючих на ринку діджитал-технологій є безкоштовними для користувачів і повністю оплачуються страховиком, як замовником такого

програмного забезпечення чи програми. Крім того, фізичні особи повинні здійснити налаштування засобів безпеки у своїх гаджетах для унеможливлення використання приватної інформації сторонніми особами.

Діджиталізація страхового бізнесу приваблює страхові компанії низкою переваг. Зокрема, страховики отримують можливість оцифрування різноманітних бізнес-процесів: внутрішньофірмових чи зовнішніх – по роботі з клієнтами. У результаті впровадження таких програм удосконалюється управління, підвищується якість обслуговування, зростає продуктивність праці, збільшується рівень прибутковості компанії. При цьому, зменшується навантаження на персонал страхової компанії при консультаційному та інформаційному обслуговуванні. За свідченням представників страхових компаній, «діджитал-технології дозволяють значно наростити кількість клієнтів, а також заохочувати їх купувати більше страхових продуктів» [52]. Також, варто відмітити, що саме сучасні діджитал -технології дають можливість швидко і повною мірою забезпечити страхову грамотність та фінансову інклюзію, оскільки завжди залишатимуться певні групи клієнтів з обмеженою мобільністю чи доступністю, для яких віддалене обслуговування – це єдиний варіант користування послугами.

Однак, просування діджитал-процесів у сферу страхування стикається з низкою проблем або ж несе деякі загрози. Впроваджуючи нове програмне забезпечення чи поширюючи інноваційні технології, страхові компанії змушені проводити технічне переоснащення своїх бізнес-процесів і здійснювати відповідну професійну перепідготовку персоналу. Особливо уваги заслуговують питання забезпечення високого рівня захисту цифрової інформації від несанкціонованого втручання, особливо це актуально під час воєнних дій, коли існує постійна загроза кібератак на сайти і платформи будь-яких вітчизняних компаній з боку хакерів агресора. Також існує загроза високої конкуренції із страховими продуктами та аналогічними існуючими застосунками інших страхових компаній.

Проте експерти запевняють, що «чітко сформована довгострокова стратегія щодо впровадження цифрових технологій у діяльність суб'єктів господарювання та інших клієнтів, позбавить страхові компанії більшості проблем, в основному технічних [78].

Процеси цифровізації страхового ринку є досить актуальними не лише в Україні, а й у світовому масштабі. Спеціальна платформа FinTech Global має постійний розділ Insurtech, де модератори висвітлюють ключові тенденції втілення діджитал-технологій у класичні схеми страхування, виявляють проблеми і можливі шляхи їх розв'язання, здійснюють рейтинг страхових компаній за ступенем їх технологічності [8]. Діяльність такої платформи націлено на надання консультативної підтримки та іншої необхідної інформації страховим компаніям усього світу для формування ними об'єктивної оцінки щодо інноваційних моделей цифрового страхування, які мають ринковий потенціал і, швидше за все, матимуть успіх і досить тривало впливатимуть на галузь.

FinTech Global щорічно формує список InsurTech100 – це 100 найбільш інноваційних компаній InsurTech у світі, які обирає спеціальна експертна група та аналітики сфери страхування. Вони переконані, що це ті компанії, які повинні бути відомими усій світовій спільноті, а їх досвід має перейматися страховиками усього світу. Зокрема, список 2022 р. містить таких світових лідерів як Addactis, AdvantageGo, Air Doctor, Apollo, Artificial, Briisk та багато інших. У звіті 2022 р. експерти FinTech Global відмічають, що однією з ключових тенденцій, яка вийшла на перший план за останній рік, — це зосередженість страховиків на даних (інформація про пожежі, урагани, затоплення, частоту аварій тощо).

Іншою важливою тенденцією, яку відмічають закордонні фахівці є загальне прагнення до інновацій та співпраці, зокрема, одним найкращих кроків у розвитку страхового ринку після пандемії стала можливість страховиків об'єднуватись в різні організації (асоціації, спілки), щоб підтримувати бізнес у незнайомому середовищі. Також, особливої уваги заслуговує відносно новий у світовій практиці вид страхування, який породжений стрімким розвитком

цифрових технологій – це кіберстрахування. Проблема кібербезпеки спричиняє підвищений попит серед фізичних та юридичних осіб до таких страхових продуктів, які змогли б створити надійних захист приватної інформації (убезпечити себе від її втрати, крадіжок чи, навіть, подальших негативних наслідків).

Отже, страховий ринок України поступово впроваджує в свою практику діджиталізацію: розширює клієнтську базу, нарощує асортимент страхових продуктів, збільшує обсяги реалізації он-лайн, розробляє схеми дистанційного обслуговування чи врегулювання збитків тощо. Вітчизняні страхові компанії активно адаптують та імплементують закордонний досвід страхових інновацій. Таким чином, відбувається реорганізація та модернізація бізнес-процесів з відповідною інтеграцією ІТ-інфраструктури. На прикладі провідних світових лідерів страхового ринку доведено, що діджиталізація бізнес-процесів позитивно впливає на пришвидшення операційної діяльності, формування нових інформаційних каналів, удосконалення процедур розробки та впровадження нових продуктів.

2.3 Світовий досвід розвитку страхового ринку та його застосування в Україні

Інтеграція України в міжнародну спільноту повинна базуватися на зміцненні ринкових відносин на страховому ринку і в системі страхового захисту. Незворотність інтеграційних процесів потребує встановлення ролі та місця страхового ринку України у міжнародному просторі, гармонізації його засад із загальносвітовими тенденціями розвитку. Досвід розвинутих країн показує, що страхування займає одну з провідних сфер фінансового ринку .

Впродовж 2022 р. на європейському страховому ринку були представлені 4909 компаній із 30 країн. Концентрація страхових компаній на страхових ринках країн Європи досить різна (рис. 2.6), (дод. А).

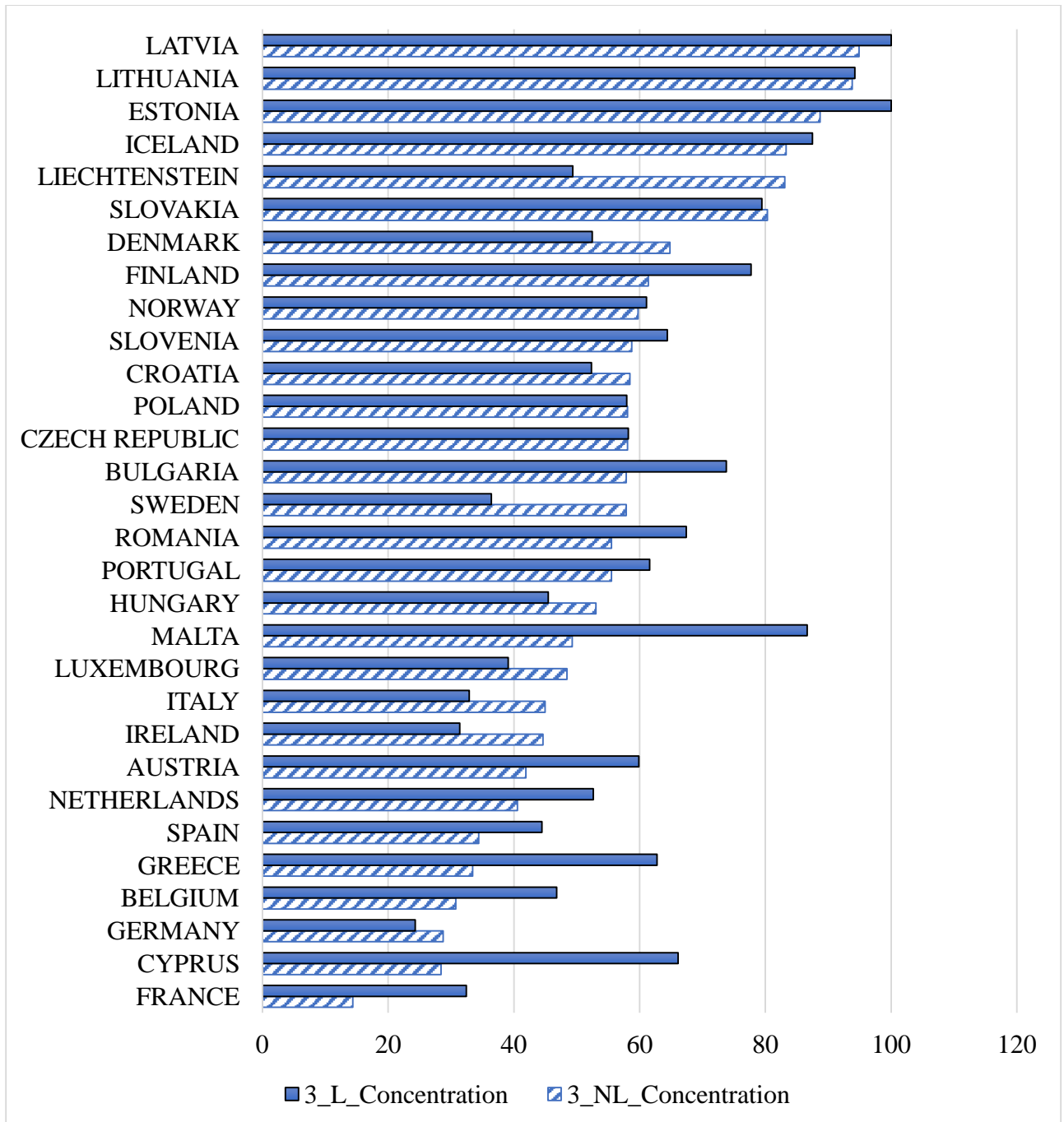

Рис. 2.6. Концентрація страхових компаній у європейських країнах у 2022 р.

Джерело: побудовано за даними [3].

За даними рис. 2.6. видно, що на європейському ринку страхування є країни, у яких концентрація 3-х найбільших компаній сягає 100 % усього ринку, або близько того. Зокрема, за страхуванням life у Латвії та Естонії винятково 3 компанії обслуговують весь ринок, а за страхуванням non-life у Латвії 94,9% ринку покривають 3 компанії, а в Литві – 93,8 %. Найбільша конкуренція між страховими компаніями спостерігається на ринку страхування life у Німеччині

(концентрація 24,3%) та Ірландії (концентрація 31,4%), а на ринку страхування non-life у Франції (14,4 %) та Кіпрі (28,4 %). У переважній більшості випадків висока концентрація страхових компаній за однією групою страхування має схожу ситуацію і за іншою групою. Проте, є країни, де ця закономірність не дотримана: у Мальті – висока концентрація страхування life (86,6 %) і помірна страхування non-life (89,2 %).

Поряд з цим, найбільші обсяги страхових премій на європейському страховому ринку формують страхові компанії Німеччини (обсяг страхових премій 81173 млн євро), Франції (79548 млн євро), Нідерландів (65210 млн євро), Італія (39424 млн євро), Іспанії (20646 млн євро) (рис. 2.7).

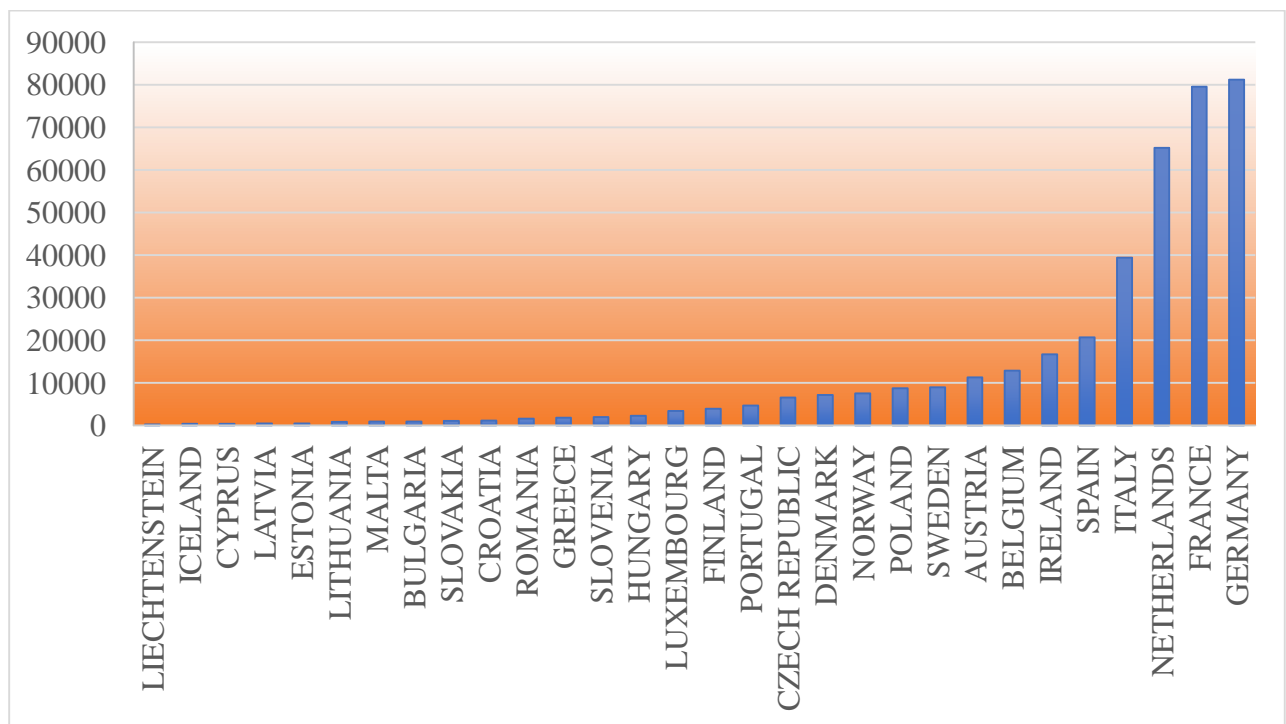

Рис. 2.7. Обсяги страхових премій на страховому ринку європейських країн у 2022 р., млн євро

Джерело: побудовано за даними [3].

Зважаючи на нерівномірне поширення страхування в країнах Європи, найвище значення показника проникнення страхування мають Нідерланди – 7,58 %, за ними Мальта (6,42 %), Люксембург (4,58 %) та Ірландія (4,58 %) (рис. 2.8).

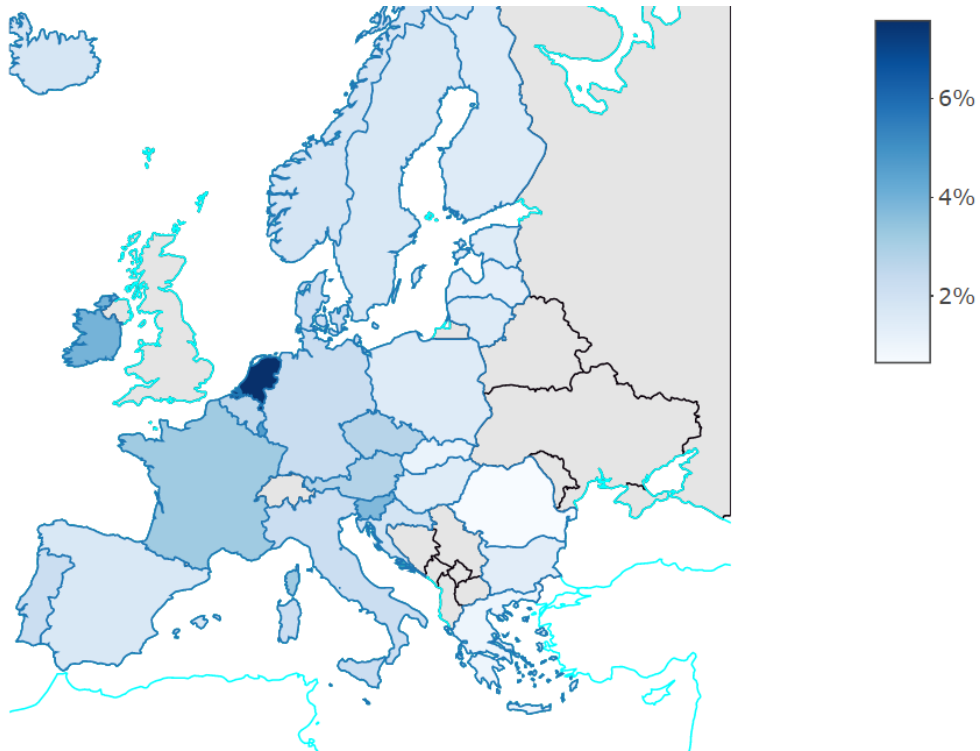

Рис. 2.8. Співвідношення обсягів страхових премій і ВВП у європейських країнах у 2022 р.

Джерело: наведено за даними [3].

У світовому масштабі тенденції на ринку страхування залежать від особливостей глобальних процесів у економіці, суспільстві, кліматичних змін чи політичних ризиків. Зокрема, в Бразилії COVID-19 підштовхнув попит на продукти страхування життя [4], а поява нових страхових продуктів, тісно пов'язаних з інвестиціями, сприяли зростанню кількості реалізованих полісів преміум-класу в секторі життя в кількох країнах. Наприклад, значне зростання валових премій на життя у 2021 році в Португалії (69,4%) і Люксембурзі (22,8%) відбулось через збільшення премій, нарахованих за продукти, пов'язані з паями [4].

У секторі страхування, відмінного від страхування життя, страховики виграли від скасування деяких обмежень, пов'язаних із COVID-19, і економічного відновлення у 2021 році. Страховики деяких країн пояснюють збільшення премій за видами страхування, не пов'язаних із страхуванням життя, відновленням економіки, наприклад, у Колумбії, Фінляндії та Ісландії премії

зросли на 10,1%, 1,1% та 2,2% відповідно [4]. Зняття обмежень на пересування також сприяло зростанню премій у страхуванні автотранспортних засобів (наприклад, у Литві, Перу) та страхуванні подорожей (наприклад, у Болгарії).

Деякі зміни, як у секторі страхування life, так і в секторі страхування non-life, можуть бути зумовлені регуляторними заходами або змінами в органах нагляду. Так, у Латвії 10,5% зниження страхових внесків у 2021 році було пов'язано з можливістю, яку було надано учасникам державної пенсійної системи відкласти вибір варіанту виплати (між довічним ануїтетом або державною пенсією) до кінця року. У Норвегії збільшення страхових внесків на страхування життя на 22,9% частково спричинено коригуванням премій відповідно до рівня зростання заробітної плати. У Бразилії сільськогосподарське страхування зафіксувало значне зростання через збільшення страхових субсидій після зміни державної політики. У Гонконзі (Китай) максимальна вартість майна за програмою іпотечного страхування була скоригована в бік збільшення також через нормативні зміни.

Таким чином, загальна динаміка розвитку страхування на європейському ринку демонструє стабільність його розвитку і свідчить про високоорганізовану діяльність усіх учасників ринку. Майже в усіх країнах Європи широко розвинуті усі види страхування: медичне, майнове, особисте, інші види страхування життя (відмінні від страхування life), тощо (рис. 2.9), (дод. Б, В). Проте деякі країни мають певні унікальні особливості у структурі свого страхового ринку, які не притаманні іншим країнам Європи. Зокрема, на страховому ринку Швеції 81,86 % усього ринку належить особистому страхуванню (універсальному страхуванню життя), при цьому медичне страхування займає лише 1,2 %. Така ситуація пов'язана з особливостями страхових продуктів, які об'єднують в одному страховому полісі і медичні, і особисті ризики.

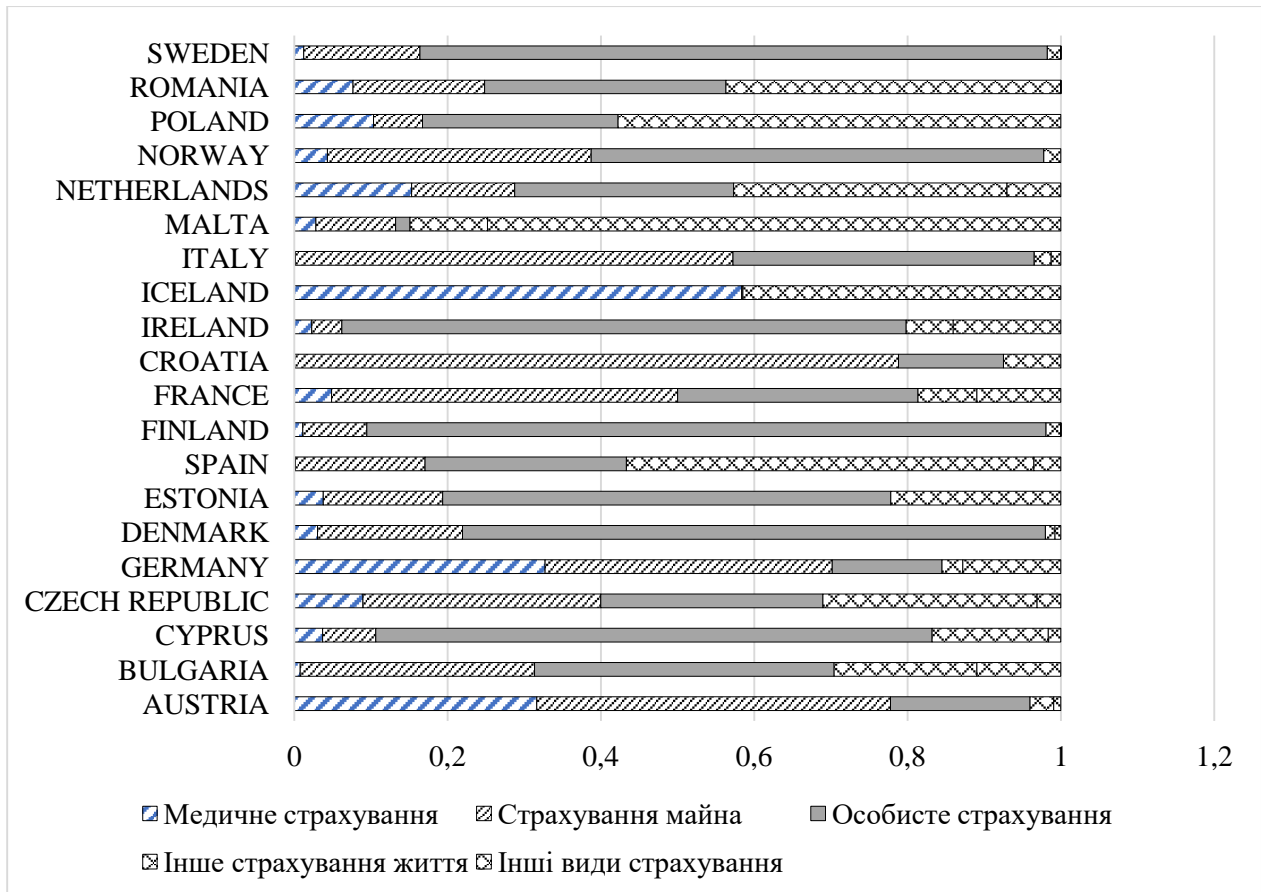

Рис. 2.9. Структура видів страхування у європейських країнах у 2022 р.

Джерело: наведено за даними [3].

Окремої уваги заслуговує страховий ринок Мальти, де надзвичайно низька частка медичного та особистого страхування, натомість інші види страхування (ризик медичні та ризик життя) займають 74,8 % ринку, що пов'язано з їх національною специфікою вирізняти види захисту через ризик, а не об'єкт захисту. Також, слід відмітити Хорватію, де страхування майна займає 78,8 % усього страхового ринку країни. Особливий акцент на медичному страхуванні здійснено у Ісландії, Німеччині та Австрії, це країни де переважно страхова медицина і вона організована на високому рівні, що стимулює громадян укладати відповідні договори страхування.

Особливої уваги заслуговує досвід іноземних страхових компаній щодо інвестування нагромаджених коштів з метою збереження і примноження капіталу клієнтів і для збільшення власних ресурсів. За даними Міжнародної асоціації органів страхового нагляду, загальна вартість інвестиційного портфеля

страховиків у 2022 р. становила понад 830 трлн дол. США [4]. У країнах Європи на державні облигації, корпоративні облигації та цінні папери інститутів спільного інвестування припадає разом 73 % інвестицій і в акції – ще 15 % [3], (дод. Г).

Таким чином, за досвідом іноземних країн можна сформуванати низку важливих аспектів, які заслуговують уваги, можуть бути адаптовані до вітчизняних умов і успішно втілені в практику (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

**Привабливі аспекти іноземного досвіду для розвитку
страхового ринку України**

Аспект	Характеристика аспекту
Невелика кількість страхових компаній	Спрощене регулювання страхового ринку через обмежену кількість операторів
Конкуренція на ринку	Сприяє підвищенню якості послуг і об'єктивному ціноутворенню
Зростання доходів населення і господарюючих суб'єктів	Зростання платоспроможності населення та суб'єктів господарювання дозволяє придбати ширший перелік програм страхового захисту та охопити більше ризиків
Економічне зростання в державі	Відновлення економіки сприятиме зростанню доходів усіх суб'єктів страхового ринку і забезпечить стале розширення об'єктів страхування
Реформа у фінансуванні сфери охорони здоров'я	Реформування охорони здоров'я пов'язано з джерелами фінансування витрат на лікування, реабілітацію, оздоровлення та ін., де страхування зможе зайняти свою вагому нішу
Нормативи щодо окремих видів страхування	Встановлення певних норм і нормативів до окремих об'єктів страхування, наприклад, агостраховання
Державні страхові субсидії	Державні субсидії можуть бути застосовані до окремих видів страхування, таких як агостраховання, медичне страхування тощо
Інвестиційні проєкти	Наявність реальних і привабливих інвестиційних проєктів сприяє розвитку накопичувального страхування

Джерело: власні дослідження.

Незначна кількість страхових компаній на страховому ринку України може стати вигідним аспектом для його розвитку, оскільки деякі з існуючих страховиків залишаються проблемними, навіть не зважаючи на рішучі заходи НБУ щодо очищення ринку небанківських фінансових установ від ненадійних і нестійких. Нерентабельні та критично збиткові страхові компанії спричиняють

гальмування розвитку вітчизняного страхового ринку. Залишивши на ринку лише міцних страховиків державному регулятору буде легше досягнути окреслених перспектив формування сталого розвитку страхового ринку.

Крім того, зменшення кількості страхових компаній (передусім із сумнівною репутацією) сприятиме зниженню рівня тінізації економіки завдяки ліквідації нелегальних схем взаємодії між страховиками і страхувальниками. Однак, при невеликій кількості учасників ринку з'являється загроза встановлення монополізму чи олігополії, що спричинятиме несправедливі тарифи та погіршення якості послуг. Таким чином, чисельність страховиків і страхових посередників має бути збалансованою щодо потреб ринку і дотримання принципів здорової конкуренції.

Розширення обсягів страхування на страховому ринку України можна досягти завдяки збільшенню кількості страхувальників та обсягів їх обслуговування (страхових премій), однак кризова ситуація в Україні, що склалася від початку 2022 р., спричинила масштабні проблеми у зниженні платоспроможності населення та суб'єктів господарювання. У зв'язку з цим, мають бути розроблені заходи щодо відновлення економічного зростання країни з відповідним ростом добробуту громадян. Як свідчить світовий досвід, у країнах з вищими доходами спостерігається вища активність до страхових послуг.

Багато країн Європи та світу мають страхову медицину і успішно її розвивають, тому їх досвід може стати міцною основою для запровадження в Україні найкращої практики медичного страхування у якійсь із прийнятних форм: на засадах приватного медичного страхування чи публічно-партнерських умовах.

В Україні тривалий час залишаються сфери страхування, рівень розвитку яких слід вважати незадовільним. До таких сфер відносять агрострахування, страхуванні майна, кіберстрахування тощо. Захист у цих сферах є вкрай необхідним, однак через низку причин культурного, економічного, соціального та психологічного характерів обсяги таких видів страхування залишаються мінімальними. Встановлення державним регулятором та урядом країни певних

нормативів щодо кожного з цих видів страхування, змогли б порушити активний процес їх розвитку.

Привабливим аспектом світового досвіду є формування привабливих інвестиційних проєктів, в яких страхові компанії можуть стати надійними інвесторами: підвищити свою дохідність і забезпечити прирощення капіталу своїх клієнтів.

Отже, світовий досвід у сфері розвитку страхового ринку свідчить про існування чималої кількості різноманітних інструментів, завдяки яким можна створити умови сталого розвитку страхового ринку України.

Висновки до розділу 2

В результаті оцінки сучасного стану страхового ринку України доведено наявність позитивних зрушень у складі страхових компаній, фінансових результатах їх діяльності, кількісних та якісних показниках розвитку ринку загалом. Зокрема, страховий ринок України характеризується поступовими темпами розвитку: на ринку функціонують 128 страхових компаній із загальним обсягом активів 70338 млн грн. За період 2017-2022 р. кількість компаній на ринку зменшилась у 2,3 рази, що свідчить про посилення нагляду з боку регулятора (з 2019 р. – НБУ) та високу конкуренцію. Не зважаючи на скорочення чисельності страхових компаній, ті оператори ринку, які продовжують свою діяльність, суттєво нарощують капіталізацію ринку.

Вказано на позитивний аспект розвитку страхового ринку України, який забезпечує високий рівень довіри до страховиків – це щорічне нарощення обсягів страхових резервів як зі страхування life, так і страхування non-life. Відмічена динаміка вказує на достатнє нагромадження страховиками необхідних активів для забезпечення належних чи ймовірних страхових виплат.

Відмічено, що під час воєнних дій в Україні в умовах не стійкої фінансово-економічної та політичної ситуації пріоритетними напрямками нагляду з боку регулятора за діяльністю учасників ринку стали наступні: дотримання вимог

прозорості ведення бізнесу (оприлюднення інформації про фінансовий стан та ключові аспекти діяльності); чітке дотримання обов'язкових нормативів; виконання взятих страховиком зобов'язань; оперативний моніторинг грошових потоків. Вказані напрями регулювання і нагляду здатні забезпечити підтримання належного рівня довіри до страхових компаній та страхового ринку загалом.

Обґрунтовано, що страховий ринок України поступово впроваджує в свою практику діджиталізацію: розширює клієнтську базу, нарощує асортимент страхових продуктів, збільшує обсяги реалізації он-лайн, розробляє схеми дистанційного обслуговування чи врегулювання збитків тощо. Вітчизняні страхові компанії активно адаптують та імплементують закордонний досвід страхових інновацій. Таким чином, відбувається реорганізація та модернізація бізнес-процесів з відповідною інтеграцією ІТ-інфраструктури. На прикладі провідних світових лідерів страхового ринку доведено, що діджиталізація бізнес-процесів позитивно впливає на пришвидшення операційної діяльності, формування нових інформаційних каналів, удосконалення процедур розробки та впровадження нових продуктів.

Досліджено особливості розвитку страхових ринків у країнах світу та Європи і доведено, що у зарубіжній практиці існує чимало різноманітних інструментів, завдяки яким можна створити умови сталого розвитку страхового ринку України.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

3.1. Проблеми розвитку страхового ринку в Україні

Нині, серед наукової спільноти досить часто піднімаються питання щодо проблем розвитку страхового ринку як ключового сегменту фінансового ринку і вагомого елемента фінансової системи країни загалом. Стрімкий розвиток суспільних відносин сприяє посиленню інтеграційних процесів на фінансовому ринку і у сфері страхування зокрема. Водночас, зважаючи на існування низки постійних зовнішніх і внутрішніх ризиків та появи нових, непередбачених обставин, усталені зв'язки та форми взаємодії на ринку страхування потребують постійного перегляду. Страховий ринок України в сучасних умовах через військову агресію та кризовий стан економіки має досить обмежені можливості розвитку. Виявлення причин та визначних чинників сучасного стану може стати вагомим підґрунтям для побудови ефективної системи страхування, відтак страхового ринку загалом.

Нині, страховому ринку України притаманні проблеми та характеристики, які склалися у довоєнний період та посилились військовими діями по усій території держави. Врахувати та об'єктивно проаналізувати виявлені хронічні проблеми та новостворені з боку рф можна за допомогою методичного підходу PEST-аналізу. Виокремлення джерел існуючих проблем за напрямками політичного, економічного, соціального та технологічного векторів допоможе виявити перспективні інструменти подолання загроз та використання можливостей розвитку страхового ринку.

Переважає більшість проблем розвитку страхового ринку України мають тривалий характер (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

PEST-аналіз проблем і перспектив розвитку страхового ринку України

Вектор	Довоєнний період	Період воєнного стану	Можливості та перспективи
Політичний	<ul style="list-style-type: none"> – недосконале законодавство; – відсутність повноцінної підтримки учасників ринку; – необхідність розробки проектів державно-приватного партнерства 	<ul style="list-style-type: none"> – спрощення регуляторних вимог 	<ul style="list-style-type: none"> – посилення регуляторного впливу; – впровадження в дію оновленого закону України «Про страхування»
Економічний	<ul style="list-style-type: none"> – підстави для ухилення від сплати податків; – підстави для виведення капіталу; – нераціональні механізми розміщення страхових ресурсів; – невисока рентабельність; – низька інвестиційна привабливість галузі – необхідність підвищення рівня управління в страхових компаніях 	<ul style="list-style-type: none"> – загрози стабільності діяльності страховиків і страхувальників; – скорочення кількості договорів страхування; – зростання кількості страхових випадків, зокрема в медичному страхуванні 	<ul style="list-style-type: none"> – формування програм страхування ризиків у будівництві, енергетиці, інфраструктурі тощо; – акцентування особистого медичного страхування
Соціальний	<ul style="list-style-type: none"> – низька платоспроможність населення; – недостатня довіра до операторів ринку 	<ul style="list-style-type: none"> – зниження платоспроможності населення; – міграція та еміграція клієнтів страхових компаній 	<ul style="list-style-type: none"> – утримання та нарощення досягнутого рівня довіри до операторів ринку; – підвищення культури страхування
Технологічний	<ul style="list-style-type: none"> – невідповідність структури активів багатьох страховиків взятим на себе зобов'язанням; – необхідність підвищення якості послуг; – необхідність розширення переліку послуг; – необхідність інноваційності в управлінні та обслуговуванні 	<ul style="list-style-type: none"> – відсутність програм страхування воєнних ризиків; – тимчасова обмеженість обслуговування частини клієнтів 	<ul style="list-style-type: none"> – ефективне впровадження дистанційних способів урегулювання страхових випадків – розширення переліку страхових послуг та підвищення їх якості

Джерело: власні дослідження.

У частині політичного вектору впливу на страховий ринок найсерйознішою і досить тривалою проблемою у вітчизняній практиці є відсутність досконалого законодавства щодо сприяння розвитку страхового ринку, формування і використання страхових резервів, перешкоджання проведенню сумнівних операцій тощо. У листопаді 2021 р. цю проблему частково вирішено, оскільки прийнято новий Закон України «Про страхування», який суттєво врегульовує низку процедур страхової діяльності, однак він вводиться в дію з 2024 р., що досі не дає можливості повноцінно оцінити його дієвість. Крім того, в межах держави повинна бути запроваджена система повноцінної підтримки учасників ринку профільними асоціаціями та професійними об'єднаннями, що сприятиме зацікавленості самих учасників ринку і підвищенню довіри з боку населення.

Воєнний стан в Україні спричинив додаткові політичні виклики, які згубно діють на розвиток страхового ринку. Так, спрощення регуляторних вимог під час воєнного стану для підтримки і налагодження роботи ринку призвело до виявлення суттєвих порушень деякими компаніями необхідних фінансових нормативів, що наразі загрожує стабільності ринку та може знизити рівень довіри до операторів ринку. Подолати цю проблему можливо лише шляхом повернення до чітких регуляторних вимог і неухильного їх виконання.

Окремої уваги у частині політичних викликів заслуговує необхідність розробки проектів державно-приватного партнерства, зокрема, щодо формування організацій для покриття післявоєнних ризиків. Такі проекти можуть покривати частину завданих країною-агресором збитків і, при цьому, не завдавати значної шкоди окремим страховим компаніям.

Серед проблем економічного вектору надзвичайно гостро постає багаторічна проблема використання страхування для ухилення від сплати податків або виведення капіталу через страхування. Окремі суб'єкти господарювання, які практикують використання механізмів тіньового обігу капіталу чи відмивання нелегальних грошових потоків використовують страхування в таких цілях і, як наслідок, спричиняють необ'єктивне

відображення результатів своєї господарської діяльності, зниження доходів місцевих та державного бюджетів і стримують темпи економічного зростання. Вирішення цієї проблеми можливе завдяки посиленню регуляторного впливу та удосконаленню законодавства, що сприятиме розвитку ринку страхування загалом.

В розвинутих економіках сформовані на ринку страхування ресурси спрямовуються у розвиток економіки держави, зокрема в інвестиційні проекти, на підтримку пріоритетних сфер і галузей. Натомість в Україні досі залишаються невідпрацьованими механізми розміщення страхових ресурсів, які розміщуються нерационально та не сприяють розвитку економіки держави [29]. Для вирішення цієї проблеми в державі мають бути оприлюднені низка інвестиційних та інноваційних проектів, впровадження яких гарантуватиметься державою, а страхові компанії вкладатимуть в такі проекти мобілізовані кошти, очікуючи їх ефективного використання та примноження.

Окрема увага має бути приділена вирішенню проблеми низької мотивації страховиків через обмеження щодо рентабельності страхової діяльності. Водночас, ця проблема породжує наступну – низьку інвестиційну привабливість галузі для потенційних інвесторів, які могли б вкладати кошти у власний капітал страхових компаній, посилюючи їх капіталізацію. Однак, вирішення цієї проблеми має базуватися на оптимальному збалансуванні інтересів усіх сторін страхових відносин: страхувальників, страховиків, потенційних інвесторів і держави, що дасть можливість підвищити конкурентоспроможність та інвестиційну привабливість страхових компаній та не втратити довіри клієнтів до операторів ринку.

Ще один економічний аспект розвитку страхового ринку, який носить системний тривалий характер і потребує вирішення – це недостатній рівень менеджменту в страхових компаніях, який стримує оперативність та мобільність управління, спричиняє приховування чи викривлення показників діяльності страхових компаній, що в результаті спричиняє погіршення іміджевих позицій страховиків серед населення.

Економічні виклики воєнного часу значно посилили проблеми страхового ринку. На перших етапах воєнного вторгнення країни агресора на територію України було втрачено певну частину постійних клієнтів, які мігрували, емігрували чи загинули. Відновлення та розширення зв'язків забезпечило певні темпи відновлення ринку, однак ці взаємовідносини потребують удосконалення. Зокрема, з боку страхових компаній повинні бути розроблені і впроваджені програми страхування ризиків у тих сферах, які нині стали пріоритетними: будівництва, енергетики, інфраструктури, аграрного виробництва та інших, які сприятимуть відбудові економіки держави. Окремо, слід акцентувати увагу на розвитку особистого медичного страхування, яке сприятиме фінансуванню вторинної та третинної ланок медичної сфери, що наразі зумовлено високою потребою [18].

У частині соціального вектору впливу на страховий ринок тривалими і системними проблемами виступають низька платоспроможність населення та недостатній рівень довіри до операторів страхового ринку. Під час воєнних дій існуючі проблеми значно посилились обтяжившись додатково проблемою міграції та еміграції населення. Їх вирішення має здійснюватися комплексно, як з боку регулятора (нагляд за високою якістю наданих послуг) і страхових компаній (дотримання належного рівня ділової репутації і підвищення якості управління), так і з боку населення (усвідомлення потреби у страхуванні та підвищення культури страхування). У цьому контексті особливо важливим є утримання та наступне нарощення рівня довіри населення до страхових компаній та ринку загалом.

Проблеми технологічного характеру пов'язанні, передусім, із внутрішніми особливостями ведення страхової діяльності страховими компаніями, такими як невідповідність структури активів багатьох страховиків взятим на себе зобов'язанням. Таке технічне упущення в управлінні компанією досить часто призводить до її банкрутства. Крім того, глобалізаційні процеси на світовому ринку страхування спонукають вітчизняні компанії до використання інноваційних фінансових технологій, які здатні заощаджувати фінансові

ресурси, ефективно управляти сформованими капіталами, трудовими і матеріальними ресурсами.

Водночас, воєнний період в Україні спричинив додаткові виклики технологічного характеру, такі як непередбачена відсутність особливого виду страхування – воєнних ризиків. Поступова поширеність у практиці страхових компаній договорів щодо воєнних ризиків сприятиме розробці специфічних страхових продуктів, які будуть покривати післявоєнні ризики, такі як спрацювання мін, неконтрольовані розриви боєприпасів тощо. Крім того, впродовж 2022 р. уже було досягнуто ефективного впровадження дистанційних способів урегулювання страхових випадків, наприклад, договорів «автоцивілки», медичного добровільного страхування [18].

Страховий ринок України за усіма виділеними векторами наразі перебуває у стані поступового відновлення від шокowego стану у зв'язку з військовою агресією, водночас він напрацьовує низку інструментів та має потужні перспективи, які здатні позитивно вплинути на розвиток самого страхового ринку та економіки держави загалом. Таким чином, встановлено, що сучасні тенденції страхового ринку України характеризуються поступовими темпами розвитку. На стриману і періодично суперечливу динаміку процесів розвитку страхового ринку України впливає низка чинників політичного, економічного, соціального та технологічного характеру, окремі з яких сформувалися ще у довоєнний період, а окремі породженні воєнним часом.

Зокрема, серед найвагоміших політичних проблем слід виділити відсутність досконалого законодавства щодо сприяння розвитку страхового ринку, формування і використання страхових резервів, перешкоджання проведенню сумнівних операцій. Серед проблем економічного вектору ключовою є проблема використання страхування для ухилення від сплати податків або виведення капіталу через страхування. Найбільш значущою проблемою соціального характеру слід вважати низьку платоспроможність населення та недостатній рівень довіри до операторів страхового ринку. У складі технологічних проблем виділено: невідповідність структури активів багатьох

страховиків взятим на себе зобов'язанням; необхідність підвищення якості послуг; необхідність розширення переліку послуг; необхідність інноваційності в управлінні та обслуговуванні; відсутність програм страхування воєнних ризиків; тимчасова обмеженість обслуговування частини клієнтів. Отже, страховий ринок України наразі напрацьовує низку інструментів та має потужні перспективи, які здатні позитивно вплинути на розвиток самого страхового ринку та економіки держави загалом.

3.2. Моделі впливу ключових факторів страхування на розвиток страхового ринку

Страховий ринок виступає одним із трьох системоформуючих для фінансового ринку країни рушіїв поряд із ринком капіталів та грошовим ринком. Роль страхових компаній у розвитку ринку фінансових послуг складно переоцінити, бо це ключові інституції, які забезпечують життєвонеобхідний страховий захист і підтримують належний рівень довіри до усієї фінансової системи.

Вітчизняними та зарубіжними науковцями економічно обґрунтовано, що розвиток страхового ринку сприяє економічному зростанню держави та регіону. Зокрема, завдяки страхуванню зменшуються обсяги оборотного капіталу компаній та установ, скорочуються непродуктивні заощадження фізичних осіб; страхування сприяє розширенню обсягів інвестицій та інновацій шляхом створення привабливих для капіталовкладень проєктів з високою дохідністю; страхувальники виступають надійними партнерами у процесі розвитку дієвої, додаткової до державної, системи соціального захисту, передусім, у сфері пенсійного та медичного забезпечення; як інституційні інвестори, страхові компанії сприяють модернізації фінансових ринків. Особливо важливим є те, що зростання премій, сплачених страхувальниками, як стверджують окремі науковці, надзвичайно тісно пов'язане зі зростанням валового внутрішнього

продукту (ВВП). Довести такий взаємозв'язок можна завдяки кореляції, оцінивши тенденції валового внутрішнього продукту на душу населення, як показник купівельної спроможності населення, та рівня розвитку страхового ринку, що виражений через обсяг страхових премій на душу населення.

Першим етапом встановлення тісноти зв'язку між окресленими показниками став кореляційний аналіз даних за 2022 р. за країнами Європейського союзу [3] (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

**Кореляційна матриця тісноти впливу обсягів ВВП країн Європи
на їх щільність страхування**

Показник	Обсяги ВВП на 1 особу, млн Євро на 1 ос.	Валові премії за страхуванням non-life на 1 ос., млн Євро на 1 ос.	Валові премії за страхуванням life на 1 ос., млн Євро на 1 ос.
Обсяги ВВП на 1 ос., млн Євро на 1 ос.	1	0,90475	0,86621
Валові премії за страхуванням non-life на 1 ос., млн Євро на 1 ос.	0,90475	1	0,88364
Валові премії за страхуванням life на 1 ос., млн Євро на 1 ос.	0,86621	0,88364	1

Джерело: власні дослідження.

Оскільки усі коефіцієнти кореляції, що вказані в таблиці 3.2. близькі до «1», то є підстави стверджувати, про надзвичайно тісний зв'язок між купівельною спроможністю населення (обсяги ВВП на 1 особу населення країни) і щільністю страхового покриття (обсяги валових страхових премій на 1 особу населення країни) – R= від 0,8662 до 0,9047.

За такого результату виникає припущення про залежність від рівня купівельної спроможності також і рівня проникнення страхування. Розраховані коефіцієнти кореляції (табл. 3.3) свідчать про значно нижчий ступінь залежності страхового покриття від купівельної платоспроможності населення.

Таблиця 3.3

**Кореляційна матриця тісноти впливу обсягів ВВП країн Європи
на їх ступінь проникнення страхування**

Показник	Обсяги ВВП на 1 особу, млн Євро на 1 ос.	Валові премії за страхуванням non-life на 1 Євро ВВП	Валові премії за страхуванням life на 1 Євро ВВП
Обсяги ВВП на 1 ос., млн Євро на 1 ос.	1	0,48588	0,68216
Валові премії за страхуванням non-life на 1 Євро ВВП	0,48588	1	0,57695
Валові премії за страхуванням life на 1 Євро ВВП	0,682161	0,576955	1

Джерело: власні дослідження.

Результати аналізу показують, що рівень економічного розвитку, вимірний як співвідношення ВВП на душу населення, впливає на рівень попиту на страхування, що особливо помітно, як стверджують європейські дослідники [9], в нових країнах-членах ЄС. Пояснення цьому можна знайти в новітній історії цих колишніх соціалістичних країн, де до переходу до ринкової економіки на ринку працювала лише одна (або декілька) державних страхових компаній, страхові галузі в цих країнах були слабо розвинені з точки зору кількості страхових компаній, видів діяльності та кількості застрахованих осіб.

Деякі напрями страхування не були розвинені або були недостатньо розвинені, наприклад страхування життя, тоді як на ринку домінувало страхування, не пов'язане з життям, головним чином обов'язкове страхування відповідальності власників транспортних засобів. Населення не було орієнтоване на добровільне страхування через низький рівень життя, відсутність інформації про нього та поганий досвід, пов'язаний з виплатами страхових випадків. Процес подання претензій відбувався, а виплата претензій тривала довго і призводила до їх знецінення через високі темпи інфляції. Як наслідок, ці країни характеризуються відсутністю страхової культури порівняно з ЄС-15 і саме така ситуація спостерігається й в Україні.

Орієнтуючись на доведену тісноту зв'язку між рівнем економічного розвитку в державі і рівнем щільності страхування можна побудувати тренд, за яким надалі ймовірно буде розвиватися страхування в країнах Європи (рис. 3.1).

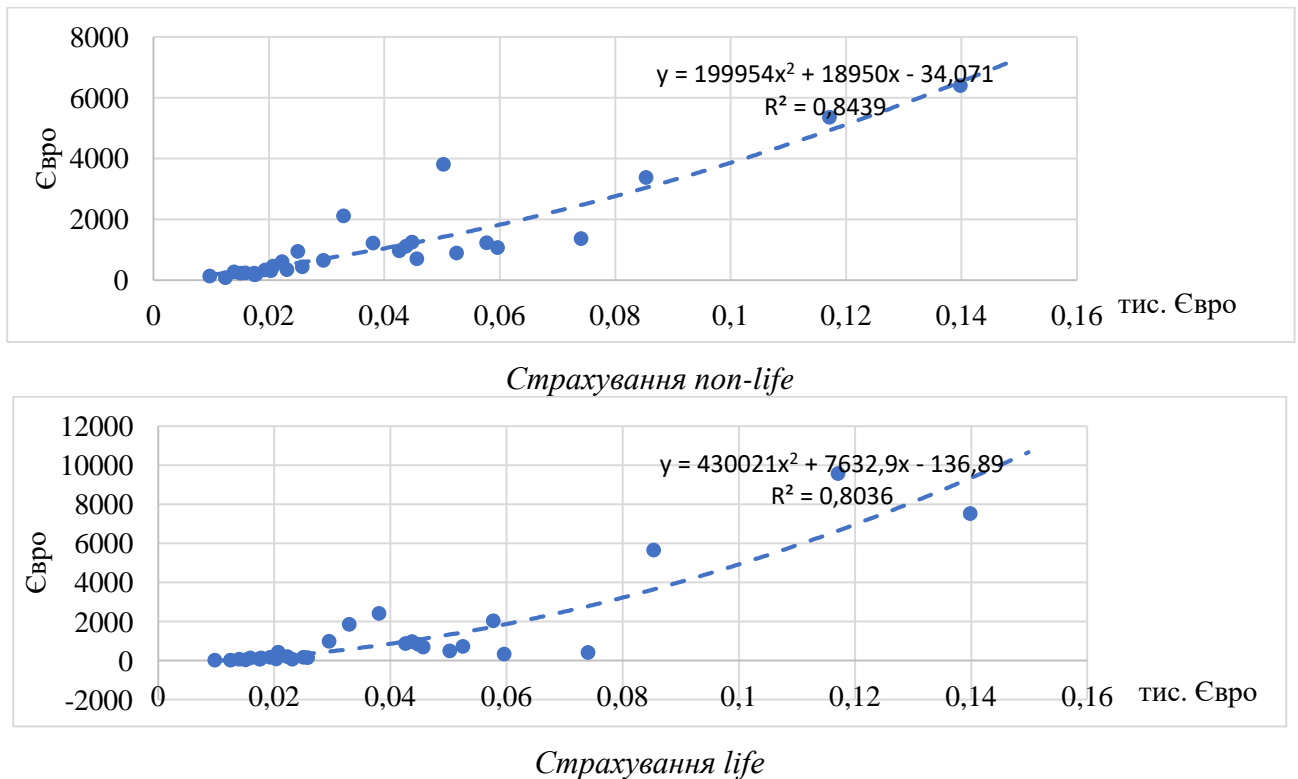

Рис. 3.1. Тренди нарощення щільності страхування (life та non-life)

в залежності від купівельної спроможності населення в європейських країнах

Джерело: власні дослідження.

Згідно отриманих результатів (рис. 3.1), в європейських країнах при нарощенні купівельної спроможності населення на 10 тис. Євро, відбудеться зростання щільності страхування до 7000 Євро на 1 особу за страхуванням non-life і до 105 тис. Євро за страхуванням life. Така закономірність в обох наведених випадках встановлена із рівнем апроксимації (достовірності) понад 80 %.

Використані показники здатні проілюструвати рівень розвитку страхового ринку не лише європейських країн, а й України. Вони є корисними індикаторами, оскільки населення країни зазвичай вважається сталим показником протягом короткого періоду часу, а відносні показники здатні відобразити зміни економіки по відношенню на 1 особу.

Аналітичні дані про економічний розвиток України (обсяг ВВП на 1 особу населення) та щільність страхового покриття (обсяг страхових премій на 1 особу) за період 2011-2021 рр. використано для екстраполяції тренду за логарифмічною та поліноміальною функціями (рис. 3.2). Слід вказати, що у 2022 р. в Україні складний економічний стан через воєнні дії, цей рік не може бути використаний для прогнозування (побудови тренду) оскільки його індикатори будуть суттєво викривлювати ситуацію.

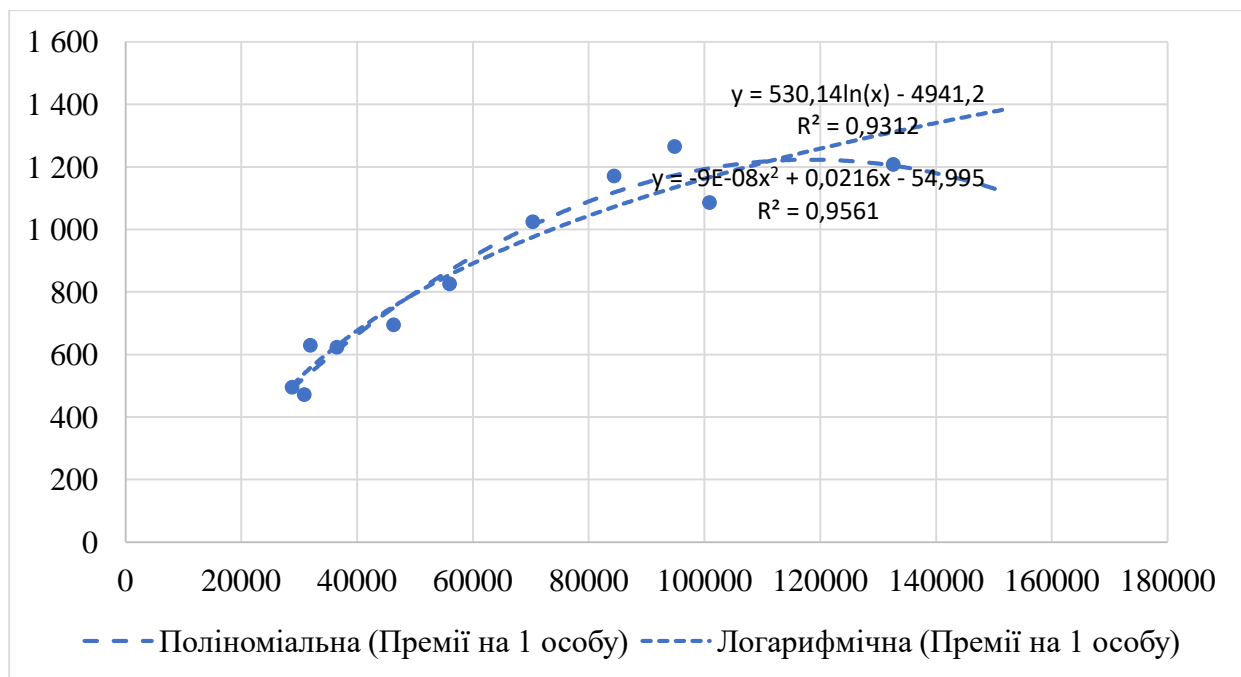

Рис. 3.2. Тренди нарощення щільності страхування в залежності від купівельної спроможності населення в Україні

Джерело: власні дослідження.

В результаті аналізу отримано логарифмічний тренд з рівнем апроксимації 0,9312 та поліном 2-го ступеня з рівнем апроксимації 0,9561. Теорія економічної науки доводить, що чим вищий рівень апроксимації, тим вища ймовірність здійснення прогнозу за побудованим рівнянням. Однак, поліноміальне рівняння з високим рівнем апроксимації (0,9561) свідчить про дзвіноподібну залежність між обраними показниками: купівельна спроможність до 100000 грн спричиняє нарощення обсягів страхування на 1 особу, а купівельна спроможність понад 120000 грн спонукає до скорочення обсягів страхування. Поліноміальне

рівняння $y = -9E-08x^2 + 0,0216x - 54,995$ дозволяє припустити, що при умові збільшення купівельної спроможності населення на 20000 грн, буде спостерігатися скорочення страхових премій на 100 грн. Натомість, логарифмічне рівняння з дещо нижчим рівнем апроксимації (0,9312) дозволяє припустити, що страховий ринок України розвиватиметься за зростаючим трендом за наступним рівнянням: $y = 530,14\ln(x) - 4941,2$ і у перспективі, за умови збільшення купівельної спроможності населення на 20000 грн, буде прирощено страхових премій на 100 грн.

Проте, слід відмітити, що, наразі, не існує стійких умов побудови котроїсь із сформованих моделей, оскільки українська економіка має високі ризики у політичній, економічній, соціальній, технологічній та інших сферах. Такі виклики можуть суттєво ускладнити ситуацію щодо розвитку страхового ринку (підвищення щільності страхування і рівня покриття), а також створити кризовий стан на фінансовому ринку загалом. Проте донині врівноважене та збалансоване регулювання НБУ забезпечувало стабільний поступальний розвиток навіть в такий унікально складних умовах, яких сьогодні перебуває Україна.

Євроінтеграційній напрям розвитку, який обрала наша країна і нині його поглиблює дає підстави спроектувати перспективи розвитку вітчизняного ринку страхування за тенденціями європейського (розрахованим рівнянням поліноміального тренду розвитку країн-партнерів ЄС (рис. 3.3).

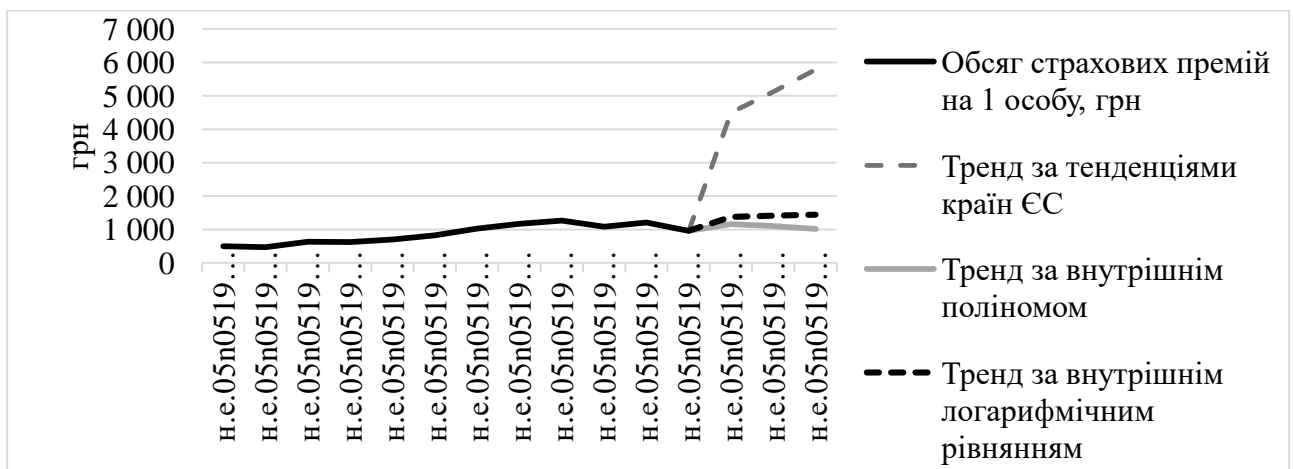

Рис. 3.3. Прогнози розвитку страхового ринку України за різними сценаріями

Джерело: власні дослідження.

Результати прогнозування за трьома сценаріями дають різнонаправленні варіанти розвитку подій на страховому ринку України. Однак, сукупність врівноважених економічно та технологічно обґрунтованих управлінських рішень дозволять побудувати в Україні ефективний та привабливий страховий ринок, що сприятиме подальшому розвитку економіки країни загалом.

3.3. Основні орієнтири вдосконалення стратегії розвитку страхового ринку України

Стратегія розвитку фінансового сектору України, яка була розроблена Міністерством фінансів України, НБУ, Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку і Фондом гарантування вкладів фізичних осіб у 2021 р., окреслила чіткі орієнтири щодо розвитку усіх складових фінансового ринку і страхового зокрема. Однак, ті зміни, які відбулися за цей час в політичній, економічній та соціальній складових українського суспільства зумовлюють необхідність перегляду окремих аспектів стратегії, коригування ключових кроків, удосконалення інструментів.

Нині імплементація стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року здійснюється з врахуванням засад і принципів національного та міжнародного законодавства, внутрішніх складних умов, глобальних викликів та нагальних потреб учасників ринку. Адаптовуючи засади загальної стратегії [72] до конкретних умов функціонування страхового ринку, потреб і викликів його учасників, візією страхового ринку України слід вважати: динамічно розвинутий, міжнародно-інтегрований, ефективний, стійкий та конкурентоспроможний страховий ринок, який різнобічно сприятиме сталому та інклюзивному економічному зростанню України. Відповідно, місією страхового ринку України є його роль «драйвера сталого та інклюзивного розвитку економіки України, що сприятиме підвищенню добробуту громадян через забезпечення страхового захисту, ефективного акумулювання, розподілу та обігу фінансових ресурсів в

економіці» [72]. Очікуваними результатами дотримання і виконання стратегії розвитку ринку страхування мають стати:

- забезпечення надання страхових послуг високої якості та формування доступності фінансового обслуговування (формування фінансової інклюзії) для широких верств населення;
- формування ефективної системи державного регулювання, орієнтованої на захист інтересів страхувальників.

У контексті удосконалення стратегії розвитку страхового ринку України має бути впроваджено низку заходів системного та локального рівнів макро- та мікрорівнів. Оновлена модель стратегії розвитку страхового ринку повинна базуватись на тісній взаємодії страхувальників, страховиків, страхових посередників і державного регулятора щодо ефективного функціонування ринку і якісного задоволення потреб усіх його учасників. Відповідна модель стратегії розвитку страхового ринку, яку сформовано за методологією структурного аналізу і проектування SADT у середовищі IDEF0 (рис. 3.4), відображає необхідні складові, їх взаємозв'язки та очікуваний належний результат, який стане прийнятним для забезпечення задоволеності суспільства.

Рис. 3.4. Загальна декомпозиція концептуальної моделі удосконалення стратегії розвитку страхового ринку України

Джерело: власні дослідження.

Деталізація наведеної загальної декомпозиції моделі удосконалення стратегії розвитку страхового ринку України на наступному рівні (рис. 3.5) уточнює поетапний алгоритм поєднання складових компонентів, а також їх взаємозв'язки і вихідні результати за наступними блоками:

- забезпечення фінансової стабільності у країні загалом та фінансовій сфері зокрема;
- підвищення рівня економічного розвитку в Україні, що сприятиме загальній активізації економічних процесів;
- забезпечення фінансової інклюзії для усіх учасників страхових відносин;
- забезпечення інноваційного розвитку галузі страхування.

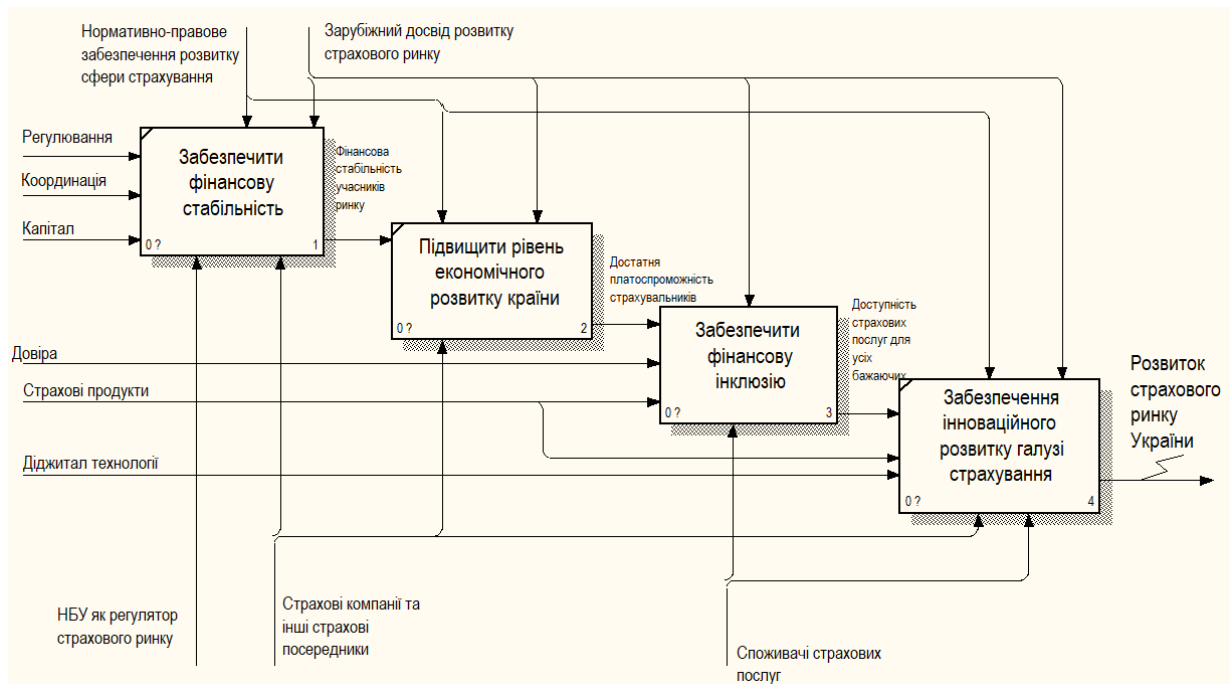

Рис. 3.5. Декомпозиція першого рівня концептуальної моделі удосконалення стратегії розвитку страхового ринку України

Джерело: власні дослідження.

У моделі відображено послідовний поетапний процес досягнення ключового завдання: розвитку страхового ринку України за умови дотримання і виконання усіх поставлених завдань у кожному виділеному блоці. Зокрема, блок

«Забезпечення фінансової стабільності» передбачає тісну і плідну співпрацю НБУ та професійних учасників страхового ринку з метою:

- формування стратегії розвитку страхового ринку України на підставі і на засадах «Стратегії розвитку фінансової сфери до 2025 р.», а також враховуючи міжнародний досвід;
- удосконалення чинного законодавства та встановлення додаткових правил щодо діяльності страховиків і страхових посередників, добросовісної конкуренції між ними, прозорих умов ведення страхового бізнесу тощо;
- організація нових чи активізація роботи існуючих асоціацій, спілок, об'єднань страховиків з метою координації їх роботи на ринку;
- організація регулярних форумів, конференцій чи інших зібрань для підтримки комунікації між учасниками страхового ринку, сприяння та координації планів розвитку страхування;
- забезпечення притоку необхідних обсягів капіталу на страховий ринок для підтримання належного рівня незалежності та автономії страховиків.

Дотримання умов правил у блоці «Підвищення рівня економічного розвитку країни» на підставі власного та зарубіжного досвіду і завдяки відпрацьованим механізмам створить умови для реалізації наступних завдань:

- підвищення стабільності фінансових установ;
- підвищення рівня платоспроможності юридичних і фізичних осіб, які є потенційними страхувальниками чи споживачами страхових послуг;
- формування умов ефективного розміщення страхових резервів;
- створення різноманітних інструментів високодохідного і надійного інвестування.

Наступний блок «Забезпечити фінансову інклюзію» призначено для виконання таких завдань:

- створення умов для поширення повного комплексу необхідної інформації про переваги та вигоди використання страхових продуктів, результати діяльності та рейтинги страховиків;

- формування умов рівноправного доступу споживачів до страхових продуктів;
- формування диференційованих індивідуальних програм страхового захисту;
- формування широкої мережі віддаленого чи контактного обслуговування потенційних страхувальників;
- організація зустрічей, форумів, обговорень для популяризації страхування;
- підтримка прозорості діяльності страхових компаній для зміцнення довіри до страхового ринку.

Останній етап моделі – «Забезпечення інноваційного розвитку галузі страхування» пов'язано із стрімким розвитком діджитал-технологій, появою нових продуктів і програм, нових схем чи механізмів обслуговування, які відповідають викликам часу та повністю забезпечуватимуть потреби споживачів. Цей блок базується на наступних процесах:

- впровадження інноваційних підходів із закордонного досвіду;
- врегулювання використання окремих діджитал технологій з метою убезпечення приватних даних ;
- розробка і впровадження інноваційних продуктів та програм страхового захисту;
- розробка та впровадження спеціальних технік і застосунків для віддаленого обслуговування;
- інші напрями інноваційного розвитку страхового ринку.

Дотримання засад, правил, принципів та послідовності концептуальної моделі удосконалення стратегії розвитку страхового ринку України дозволить досягти необхідних умов як в кожному з окреслених блоків, так і загалом по моделі.

Висновки до розділу 3

Отже, страховий ринок України за усіма виділеними векторами наразі перебуває у стані поступового відновлення від шокового стану у зв'язку з військовою агресією, водночас він напрацьовує низку інструментів та має потужні перспективи, які здатні позитивно вплинути на розвиток самого страхового ринку та економіки держави загалом.

Встановлено, що сучасні тенденції страхового ринку України характеризуються поступовими темпами розвитку. На стриману і періодично суперечливу динаміку процесів розвитку страхового ринку України впливає низка чинників політичного, економічного, соціального та технологічного характеру, окремі з яких сформувалися ще у довоєнний період, а окремі породженні воєнним часом.

Побудовано три сценарії перспектив розвитку страхового ринку України за показником щільності страхування: поліноміальним трендом розвитку країн-партнерів ЄС, а також внутрішніми поліноміальним і логарифмічним рівняннями. Поліноміальне рівняння $y = -9E-08x^2 + 0,0216x - 54,995$ дозволяє припустити, що при умові збільшення купівельної спроможності населення на 20000 грн, буде спостерігатися скорочення страхових премій на 100 грн. Натомість, логарифмічне рівняння з дещо нижчим рівнем апроксимації (0,9312) дозволяє припустити, що страховий ринок України розвиватиметься за зростаючим трендом за наступним рівнянням: $y = 530,14\ln(x) - 4941,2$ і у перспективі, за умови збільшення купівельної спроможності населення на 20000 грн, буде прирощено страхових премій на 100 грн.

З метою удосконалення стратегії розвитку страхового ринку України запропоновано низку заходів системного та локального рівнів макро- та мікрорівнів, які відображено у моделі удосконалення стратегії розвитку страхового ринку, що базується на тісній взаємодії страхувальників, страховиків, страхових посередників і державного регулятора щодо ефективного функціонування ринку і якісного задоволення потреб усіх його учасників.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

На основі проведеного дослідження теоретико-прикладних аспектів розвитку ринку туристичних послуг в Україні нами зроблено наступні висновки:

1. Обґрунтовано, що страхування – це складна економічна категорія, яка породжена необхідністю створення механізму захисту юридичних і фізичних осіб від потенційно можливих ризиків у їх житті та життєдіяльності. Узагальнене поняття страхового ринку полягає у розумінні його як специфічного простору із сукупністю економічних відносин та низкою правових, інституційних, управлінських, організаційних та фінансових характеристик між ключовими суб'єктами (страховиком і страхувальником) з приводу купівлі-продажу страхового захисту як основного товару на страховому ринку.

2. Доведено, що регулювання страхового ринку відбувається як цілеспрямований вплив різноманітних уповноважених на те установ і організацій на діяльність його учасників для впорядкування взаємовідносин між ними і забезпечення їх інтересів. У світовій та національній практиці напрацьовано низку інструментів для трирівневого регулювання страхового ринку: міжнародного, державного та внутрішнього, що забезпечує ефективний розвиток страхового ринку з дотриманням інтересів усіх зацікавлених осіб.

3. Здійснено аналіз сучасного стану страхового ринку України, у ході якого доведено наявність позитивних зрушень у складі страхових компаній, фінансових результатах їх діяльності, кількісних та якісних показниках розвитку ринку загалом. Зокрема, страховий ринок України характеризується поступовими темпами розвитку: на ринку функціонують 128 страхових компаній із загальним обсягом активів 70338 млн грн. За період 2017-2022 р. кількість компаній на ринку зменшилась у 2,3 рази, що свідчить про посилення нагляду з боку НБУ та високу конкуренцію. Не зважаючи на скорочення чисельності страхових компаній, ті оператори ринку, які продовжують свою діяльність, суттєво нарощують капіталізацію ринку.

4. Вказано на позитивний аспект розвитку страхового ринку України, який забезпечує високий рівень довіри до страховиків – це щорічне нарощення обсягів страхових резервів як зі страхування life, так і страхування non-life. Відмічена динаміка вказує на достатнє нагромадження страховиками необхідних активів для забезпечення належних чи ймовірних страхових виплат.

5. Відмічено, що під час воєнних дій в Україні в умовах не стійкої фінансово-економічної та політичної ситуації пріоритетними напрямками нагляду з боку регулятора за діяльністю учасників ринку стали наступні: дотримання вимог прозорості ведення бізнесу (оприлюднення інформації про фінансовий стан та ключові аспекти діяльності); чітке дотримання обов'язкових нормативів; виконання взятих страховиком зобов'язань; оперативний моніторинг грошових потоків. Вказані напрями регулювання і нагляду здатні забезпечити підтримання належного рівня довіри до страхових компаній та страхового ринку загалом.

6. Обґрунтовано, що страховий ринок України поступово впроваджує в свою практику діджиталізацію: розширює клієнтську базу, нарощує асортимент страхових продуктів, збільшує обсяги реалізації он-лайн, розробляє схеми дистанційного обслуговування чи врегулювання збитків тощо. Вітчизняні страхові компанії активно адаптують та імплементують закордонний досвід страхових інновацій. Таким чином, відбувається реорганізація та модернізація бізнес-процесів з відповідною інтеграцією ІТ-інфраструктури. На прикладі провідних світових лідерів страхового ринку доведено, що діджиталізація бізнес-процесів позитивно впливає на пришвидшення операційної діяльності, формування нових інформаційних каналів, удосконалення процедур розробки та впровадження нових продуктів.

7. Досліджено особливості розвитку страхових ринків у країнах світу та Європи і доведено, що у зарубіжній практиці існує чимало різноманітних інструментів, завдяки яким можна створити умови сталого розвитку страхового ринку України. Відмічено, що страховий ринок України за усіма виділеними векторами наразі перебуває у стані поступового відновлення від шокового стану у зв'язку з військовою агресією, водночас він напрацьовує низку інструментів та

має потужні перспективи, які здатні позитивно вплинути на розвиток самого страхового ринку та економіки держави загалом.

8. Встановлено, що сучасні тенденції страхового ринку України характеризуються поступовими темпами розвитку. На стриману і періодично суперечливу динаміку процесів розвитку страхового ринку України впливає низка чинників політичного, економічного, соціального та технологічного характеру, окремі з яких сформувалися ще у довоєнний період, а окремі породженні воєнним часом.

9. Побудовано три сценарії перспектив розвитку страхового ринку України за показником щільності страхування: поліноміальним трендом розвитку країн-партнерів ЄС, а також внутрішніми поліноміальним і логарифмічним рівняннями. Поліноміальне рівняння $y = -9E-08x^2 + 0,0216x - 54,995$ дозволяє припустити, що при умові збільшення купівельної спроможності населення на 20000 грн, буде спостерігатися скорочення страхових премій на 100 грн. Натомість, логарифмічне рівняння з дещо нижчим рівнем апроксимації (0,9312) дозволяє припустити, що страховий ринок України розвиватиметься за зростаючим трендом за наступним рівнянням: $y = 530,14\ln(x) - 4941,2$ і у перспективі, за умови збільшення купівельної спроможності населення на 20000 грн, буде прирощено страхових премій на 100 грн.

10. Сформовано модель удосконалення стратегії розвитку страхового ринку України, в якій запропоновано низку заходів системного та локального рівнів макро- та мікророзмірів, що базуються на тісній взаємодії страхувальників, страховиків, страхових посередників і державного регулятора щодо ефективного функціонування ринку і якісного задоволення потреб усіх його учасників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Born P., Bujakowski D. Economic transition and insurance market development: Evidence from post-communist European countries. *The Geneva Risk and Insurance Review*, 2022. P. 1-37.
2. Chvertko L., Vinnytska O., Korniienko T. Inclusive orientation of the development of the insurance market of Ukraine in the conditions of digitalization of the economy. *Strategii și politici de management în economia contemporană* [Resursă electronică]: conf. șt. intern., ediția a 7-a, 9-10 iunie 2022. Chișinău: ASEM, 2022. P. 358-364.
3. European Insurance Overview 2022. European Insurance and Occupational Pensions Authority (EIOPA). URL: https://www.eiopa.europa.eu/publications/european-insurance-overview-2022_en
4. Global insurance market trends. Preliminary 2021 data – July 2022. URL: <https://t4.oecd.org/pensions/insurance/Global-insurance-market-trends-preliminary-data-2022.pdf>
5. Hrybinenko O. M. Digitalization of the economy in a new paradigm of digital transformation. *International Relations*. Part «Economic sciences». 2018. № 16. P. 35-37.
6. Hunt J. Best Digital Insurance Companies. *The balance*. URL: <https://www.thebalancemoney.com/best-digital-insurance-4160643>
7. Insurance AI: How insurers utilize AI in the real world. *Coverager*. URL: <https://www.coverager.com/insurance-ai-how-insurers-utilize-ai-in-the-real-world/>
8. INSURTECH100. *Fintech.global*. URL: <https://fintech.global/insurtech100/#download>
9. Singhal N., Goyal S. & Singhal T. The relationship between insurance and economic growth in Asian countries: a regional perspective. *Macroeconomics and Finance in Emerging Market Economies*, 2022. №15(3). P. 301-322, DOI: 10.1080/17520843.2021.1957599

10. Sokolova H. B. Some aspects of the development of the digital economy in Ukraine». *Economic Bulletin of Donbass*. 2018. № 1(51). P. 92-96.
11. Zhelizniak R. Y., Bonetskyy O. O., Zhulevych M. I., The World Insurance Market Development in the Conditions of Digitalization. *Modern Economics*, 2019. №17. P.100-104. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V17\(2019\)-16](https://doi.org/10.31521/modecon.V17(2019)-16).
12. Асоціація Страховий Бізнес. URL: <https://insurancebiz.org/index.php>
13. Базилевич В. Д., Базилевич К. С. Страхова справа. Київ : Знання. 2002. 250 с.
14. Баранов А., Баранова О. Концептуальні засади державного регулювання страхового ринку. *Фінансовий простір*, 2022. №2 (46).
15. Біла книга «Майбутнє регулювання ринку страхування в Україні». НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/bila-kniga-maybutnye-regulyuvannya-rinku-strahuvannya> (дата звернення: 03.03.2023)
16. Боднар О. А., Хоренженко В. В., Татаренкова Ю. В. Функціонування страхового ринку України в умовах пандемії COVID-19. *Ефективна економіка*. 2020. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8268> (дата звернення: 15.03.2023). DOI: 10.32702/2307-2105-2020.10.67
17. Бунін С.В. Розвиток світового ринку страхових послуг в умовах глобальної конкуренції : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.02 / Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. Харків, 2019.
18. Бурбель Л. Шість головних викликів, з якими зустрівся страховий ринок упродовж шести місяців війни. *Interfax Ukraine*. URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/856594.html> (дата звернення: 28.02.2023)
19. Варга В. П. Діджиталізація як один з чинників конкурентоспроможності підприємства. *Ефективна економіка*. 2020. № 8. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8_2020/156.pdf.
20. Вахновська Н. А., Зінюк Л. О. До питання розвитку страхового ринку України. *Облік і фінанси*, 2019. №1.16 (61). С. 29-36.

21. Виговська В. В. Теоретичні аспекти визначення сутності страхового ринку. *Науковий вісник Полісся*, 2016. № 4(4). С.124-131. URL: <http://nvp.stu.cn.ua/article/view/69649>
22. Гаманкова О. Ринок страхових послуг України: теорія, методологія, практика : монографія. Київ. КНЕУ, 2009. 283 с.
23. Господарський кодекс України № 436-IV від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
24. Гуренко А., Гашутіна О. Напрями розвитку систем управління в умовах діджиталізації бізнесу в Україні. *Економіка і суспільство*. 2018. № 19. С. 739-745. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-19-113>.
25. Дем'янчук М. А., Гуржий К. С. Трансформація страхового ринку в умовах розвитку цифрових технологій. *Економіка та управління підприємствами*. 2020. № 25. С. 272-278
26. Дема Д. І., Абрамова І. В., Недільська Л. В. Фінансовий ринок: навч. посібник / за ред. Д.І. Деми. Житомир: ЖНАЕУ. 2017. С. 586.
27. Диба М. І., Гернего Ю. О. Діджиталізація економіки: світовий досвід та можливості розвитку в Україні. *Фінанси України*. 2018. №7. С. 50–63.
28. Дубина М., Козлянченко О. Концептуальні аспекти дослідження сутності діджиталізації та її ролі в розвитку сучасного суспільства. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2019. № 3(19). С. 21–32.
29. Звіт з реалізації Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року за 2021 рік. *НБУ*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-z-realizatsiyi-strategiyi-rozvitku-finansovogo-sektoru-ukrayini-do-2025-roku-za-2021-rik> (дата звернення: 03.03.2023)
30. Кваліфікаційні вимоги до осіб, які здійснюють діяльність з визначення причин настання страхового випадку та розміру збитків (аварійних комісарів), затверджені розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 19 травня 2011 року № 285, зареєстровані в Міністерстві юстиції України 08 червня 2011 року за № 691/19429 (зі змінами)

31. Кваліфікаційні вимоги до страхових агентів, необхідні для здійснення посередницької діяльності з обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, затверджені розпорядженням Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг від 23.07.2013 № 2401, зареєстровані в Міністерстві юстиції України 14 серпня 2013 року за № 1398/23930
32. Клапків Ю. М. Ринок страхових послуг : концептуальні засади, технічні інновації та перспективи розвитку : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2020. 568 с.
33. Климаш Н. І. Проблеми підвищення рівня споживання страхових послуг в Україні. *Бизнес Інформ*, 2020. №4 (507). С.357-363.
34. Кожухар Н. М. Діджиталізація страхового ринку України в умовах становлення цифрової економіки. *Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій*, 2022. С.47-48.
35. Конкурентоспроможність страхового ринку України в умовах активізації глобалізаційних процесів : колективна монографія / за матеріалами праць наукової групи і науковою редакцією д-ра екон. наук, проф. Л. В. Шірінян. К. : Видавництво Ліра-К, 2020. 404 с.
36. Лазоренко Т., Шолом І. Діджиталізація як основний фактор розвитку бізнесу. *Збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції «Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи»*. 2020. № 1. С. 50–51. URL: <http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/201186>.
37. Ліга страхових організацій України. URL: <http://uainsur.com/liga/about/info/>
38. Максимчук О. В. INSURTECH технології в страхуванні. *Сучасні гроші, банківські послуги та фінансові інновації в цифровій економіці*: матеріали наук.-практ. інтерн. конф. студ. аспір. і молод. вчених. Дніпро: Середняк Т. К., 2021. С. 84-85.
39. Методика формування резервів із страхування життя, затверджена розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 27 січня 2004 року № 24, зареєстрована в Міністерстві юстиції України 16 лютого 2004 року за № 198/8797

40. Методика формування, обліку та розміщення страхових резервів за видами страхування, іншими, ніж страхування життя, затверджена розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 17 грудня 2004 року № 3104, зареєстрована в Міністерстві юстиції України 10 січня 2005 року за № 19/10299
41. Навроцький Д.А. Формування страхового ринку України : автореф. дис... . канд. екон. наук. К.: Інститут економічного прогнозування НАНУ, 2005. 16 с.
42. Напрями інвестування галузей економіки за рахунок коштів страхових резервів, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 17 серпня 2002 року № 1211
43. Нечипоренко, А. В. Державне регулювання страхової діяльності в Україні: теоретичний аспект. *Ефективна економіка*. 2021. №7. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/7_2021/96.pdf
44. Огляд страхового ринку України за I півріччя 2022 року. *Forinsurer*. URL: <https://forinsurer.com/files/file00728.pdf>
45. Онишко С. В., Савенко Д. О. Теоретична концептуалізація інституційного забезпечення фінансового ринку. *Бизнес Информ*, 2020. №9 (512). С. 219-228.
46. Осадець С. Розвиток сучасних інноваційних технологій на ринку страхових послуг. *Інноваційна економіка*, 2020. №1-2. С.194-195.
47. Осадець С. С., Артюх Т. М., Гаманкова О. О., Колотило О. Д., Кривошлик Т. Д. Страхові послуги : підручник. Київ : КНЕУ. 2007. 464 с.
48. Подра О. П., Петришин Н. Я. Особливості розвитку вітчизняного страхового ринку та напрями активізації страхової діяльності в умовах становлення цифрової економіки. *Ефективна економіка*. 2020. №5. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2020/78.pdf
49. Показники діяльності страхових компаній. Наглядова статистика. *НБУ*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#6> (дата звернення: 17.03.2023)

50. Положення про обов'язкові критерії і нормативи достатності капіталу та платоспроможності, ліквідності, прибутковості, якості активів та ризиковості операцій страховика, затверджене розпорядженням Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг від 07 червня 2018 року № 850, зареєстроване в Міністерстві юстиції України 06 липня 2018 року за № 782/32234
51. Полтораки А. С. Розвиток страхових ринків як базис забезпечення резильєнтності систем гарантування соціально-економічної безпеки регіонів. *Modern Economics*, 2022. №34. С.82-89.
52. Поняття діджиталізації бізнесу: сфери і необхідність. *Evergreens*. URL: <https://evergreens.com.ua/ua/articles/business-digitalization.html>
53. Порядок провадження діяльності страховими посередниками, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 18 грудня 1996 року N 1523
54. Порядок та вимоги щодо здійснення перестраховання у страховика (перестраховика) нерезидента, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 04 лютого 2004 року № 124
55. Постанова Правління Національного банку України від 20 жовтня 2021 року № 107 «Про затвердження Положення про перестраховання у страховика (перестраховика) нерезидента»
56. Постанова Правління Національного банку України від 23 травня 2022 року № 103 «Положення про кваліфікаційні вимоги до осіб, які можуть займатись актуарними розрахунками»
57. Про деякі питання здійснення обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, затверджено розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 09 липня 2010 року № 566, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 16 серпня 2010 року за № 689/17984 (зі змінами)
58. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів : Закон України № 1961-IV від 01 липня 2004 року

59. Про страхування : Закон України № 86/96-ВР від 07 березня 1996 року
60. Про страхування : Закон України від 07.03.1996 № 85/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/85/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 09.04.2023)
61. Про страхування : Закон України від 18.11.2021 № 1909-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1909-20> (дата звернення: 09.04.2023)
62. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України № 2664-III від 12 липня 2001 року
63. Рейтинг страхових компаній ринку України. *Forinsurer*. URL: <https://forinsurer.com/ratings/nonlife/22/9/3>
64. Ромашко О. М., Шпільчак О. І. Нові підходи до трактування страхового ринку. *Проблеми і перспективи економіки та управління*, 2020. №1 (21). С. 259-266.
65. Ромашко О., Пукіш О. Діджитал-страхування: сутнісно-аспектний аналіз. *Економіка та суспільство*, 2021. №26. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-26-14>
66. Рудь І. Ю. Страховий ринок України: аналіз та перспективи розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Вип. 23(2). С. 87–91. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2019_23\(2\)_18](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2019_23(2)_18).
67. Самошкіна І. Розвиток діджиталізації страхового ринку України. *Економіка та суспільство*, 2022. №41.
68. Семилітко Д. Діджиталізація в дії: як цифрова трансформація бізнесу впливає на успіх компанії. *Аудитор України*. 2019. № 5. С. 76–79.
69. Січко С. М. Саморегулівні організації як необхідний елемент функціонування фінансового ринку. *Глобальні та національні проблеми економіки*, 2017. №18. С. 490-496.
70. Сподарева О. Г. Теоретичні засади функціонування страхового ринку в ринкових умовах господарювання. *Економіка та держава*, 2010. №5. С. 54-56.

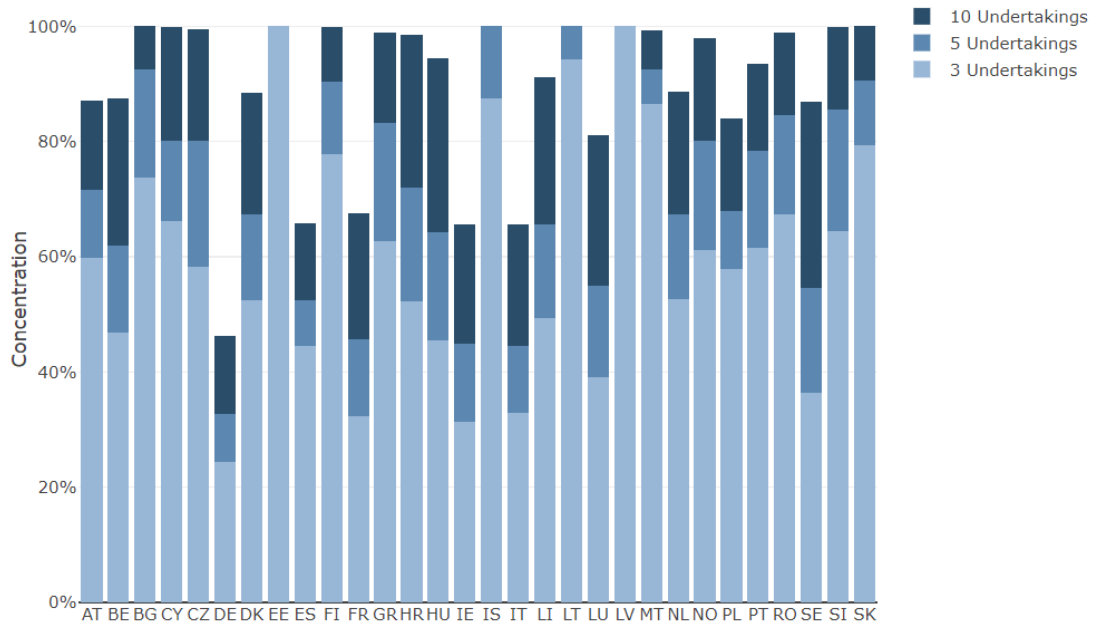
71. Створення конкурентного середовища та зменшення ризиків неплатоспроможності на страховому ринку України. *Євроінтеграційний портал*. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/analitika/stvorenniya-konkurentnogo-seredovyshcha-ta-zmenschennya-ryzykiv-neplatospromozhnosti-na>.
72. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року (оновлена у березні 2021 року). *НБУ*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-rozvitku-finansovogo-sektoru-ukrayini-do-2025-roku-7686>
73. Тульчинська С. О., Солосіч О. С., Чорній В. В. Вплив діджиталізації управлінських процесів на систему забезпечення економічної безпеки підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 9. С. 54–58.
74. Устенко М., Руських А. Діджиталізація: основа конкурентоспроможності підприємства в реаліях цифрової економіки. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2019. № 68. С. 181–192.
75. Федерація страхових посередників України. URL: http://fspu.com.ua/pro_federaciju_zagalni_vidomosti
76. Фурман В. М. Страховий ринок в Україні: проблеми становлення та стратегії розвитку : автореф. дис. ... д-ра екон. наук / Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАНУ». Київ, 2006. 36 с.
77. Шапенко Л. О. Саморегулівні організації страховиків як учасники публічного управління. *Юридична наука*. 2015. № 9(51). С.25-34.
78. Шевчук О. Цифрова трансформація у страховій індустрії. *Socio-economic relations in the digital society*, 2019. №1 (34). С.29–34.
79. Шишпанова Н. О., Копайгора О. О. Проблемні тенденції та напрями регулювання страхового ринку України в умовах трансформаційних змін. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 10. С. 76–82. DOI: 10.32702/2306-6814.2021.10.76
80. Шубенко І. А. Тенденції діджиталізації на страховому ринку України. *Бізнес Інформ*, 2020. №2. С.273-279.

81. Van Eck, N.J., Waltman, L. (2007). Bibliometric mapping of the computational intelligence field. *International Journal of Uncertainty, Fuzziness and Knowledge-Based Systems*, 15(5), 625-645.

ДОДАТКИ

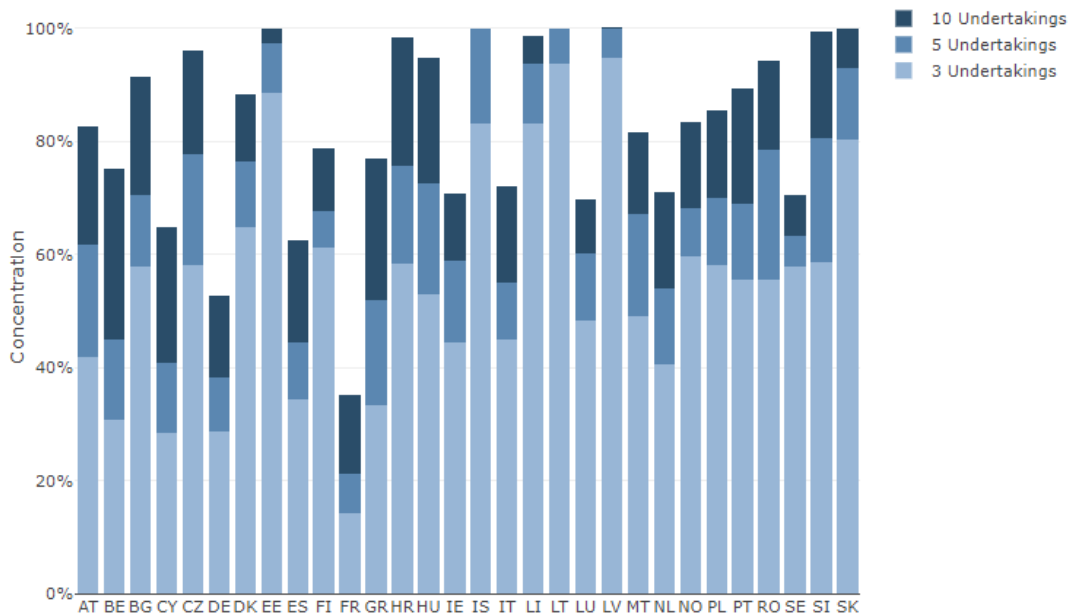
Додаток А

Figure 1 - Life Concentration

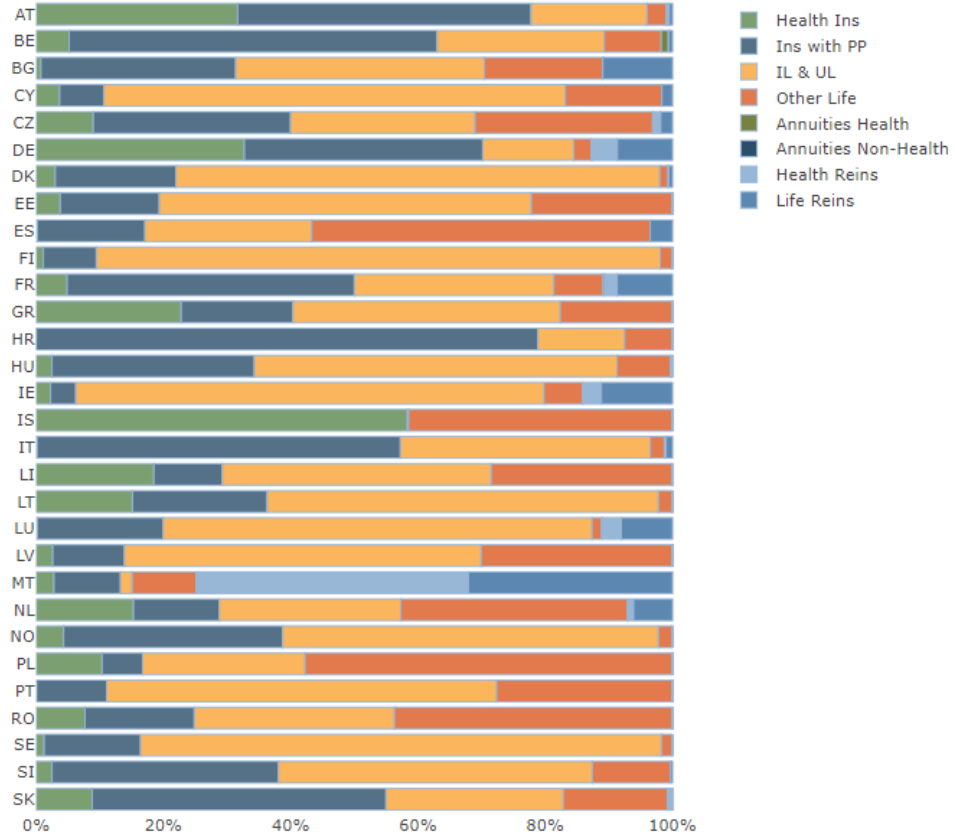
The concentration indicator is a measure of the market share of the national GWP that the 3, 5, and 10 biggest premium writers account for. EE, IS, LT, LV & MT all have a 3 undertaking concentration above 80%. The least concentrated market is DE followed by IE, IT, ES & FR.

Figure 9 - Non-Life Concentration

The concentration indicator is a measure of the market share of the national GWP that the 3, 5, and 10 biggest premium writers account for. LV & LT have a 3 undertaking concentration above 90%. FR has the least concentrated market; followed by DE, ES & CY.

Figure 6 - GWP split by LOB per country

The volume of GWP by line of business for each country expressed as a percentage of total GWP.

Health Ins, IL & UL and Other Life are present in every national market.

Додаток В

Таблиця

Питома вага видів страхування в країнах Європи

NCA	Медичне страхування	Страхування майна	Особисте страхування	Інше страхування життя	Інші види страхування
AUSTRIA	0,31638895	0,461228127	0,182228947	0,030916408	0,009237567
BELGIUM	0,051715968	0,578291133	0,262927237	0,089181757	0,017883905
BULGARIA	0,007396054	0,305900495	0,390953182	0,186126725	0,109623543
CYPRUS	0,03684458	0,069506272	0,725448749	0,15152525	0,016675149
CZECH REPUBLIC	0,08946233	0,310069876	0,290142504	0,279379226	0,030946064
GERMANY	0,327070381	0,374550324	0,143103424	0,027306028	0,127969843
DENMARK	0,030027567	0,189472729	0,760407237	0,012553175	0,007539291
ESTONIA	0,037529847	0,155715698	0,584847752	0,221906703	0
SPAIN	0,001540629	0,169122076	0,262401218	0,531787551	0,035148527
FINLAND	0,011085814	0,083218433	0,886274181	0,019267245	0,000154327
FRANCE	0,048428914	0,451425857	0,313726924	0,076710959	0,109707346
GREECE	0,227660411	0,175830568	0,419971868	0,176534769	2,38498E-06
CROATIA	0,000218449	0,788061465	0,136577404	0,075142683	0
HUNGARY	0,024689524	0,317923817	0,570208462	0,08453791	0,002640286
IRELAND	0,022467699	0,039571951	0,736106492	0,061348449	0,140505409
ICELAND	0,583569211	0	0,001704573	0,414726215	0
ITALY	0,001247469	0,570926693	0,392992952	0,022095726	0,012737161
LIECHTENSTEIN	0,184785862	0,107617716	0,422594484	0,283955765	0,001046174
LITHUANIA	0,151137432	0,211616053	0,615038289	0,022208227	0
LUXEMBOURG	0,00156927	0,197948972	0,673959334	0,015508433	0,111013991
LATVIA	0,025879531	0,11262598	0,560646084	0,300848404	0
MALTA	0,02790007	0,104305709	0,018523485	0,101205553	0,748065182
NETHERLANDS	0,152804948	0,134781628	0,285360011	0,35677403	0,070279383
NORWAY	0,042996719	0,344253263	0,590570019	0,022179998	0
POLAND	0,103316631	0,063739408	0,255360316	0,577583544	1,00988E-07
PORTUGAL	0,000638569	0,109902206	0,613190533	0,275997973	0,00027072
ROMANIA	0,07656843	0,171677297	0,31463324	0,43709476	2,6273E-05
SWEDEN	0,012267268	0,151553364	0,818644002	0,017190754	0,000344611
SLOVENIA	0,024797585	0,35572122	0,493260056	0,122995971	0,003225169
SLOVAKIA	0,087887731	0,461609419	0,278761937	0,163807694	0,007933219

